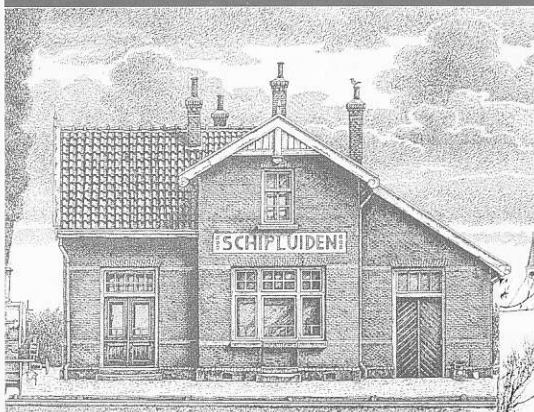
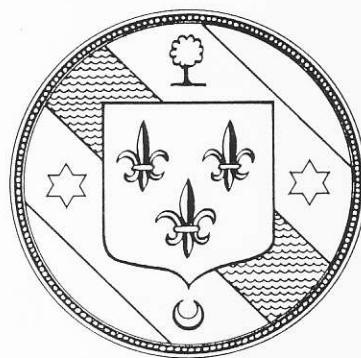

J A A R V E R S L A G

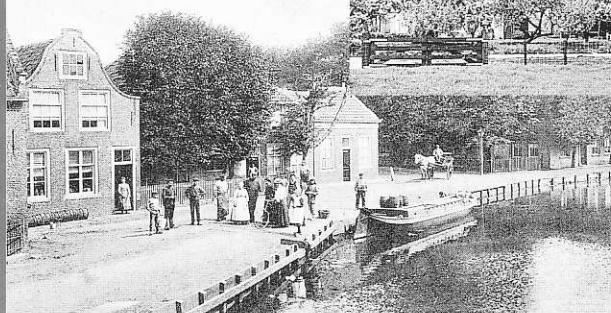
1994 - 1995

Museum Het Tramstation Schijpluiden

Kerkdorp 't Woudt

Den Hoorn, prentbriefkaart 1905

Inleiding

Het is gebruikelijk dat de Historische Vereniging Oud-Schipluiden in de maand december haar jaarverslag publiceert van het afgelopen verenigingsjaar, dat op 31 augustus 1995 eindigde. Er bestaat dan voldoende afstand om verantwoord terug te kijken naar een aantal gepasseerde activiteiten. Bovendien geven de naderende feestdagen u de gelegenheid om uitgebreid kennis te nemen van de inhoud van dit jaarverslag.

De komst van een nieuwe secretaris, de heer H. Brik, heeft direct gevolgen gehad voor de lay-out van het jaarverslag. De presentatie van de belangrijkste verenigingsactiviteiten in deze vorm is nog meer verbeterd.

Het nieuwe jaarverslag bevat naast de gebruikelijke bijdragen een korte terugblik op ons vijftientig jarig bestaan en een uitgebreid artikel van ons lid L.M. van Velzen over de geschiedenis van de Woudse Droogmakerij, getiteld "Woudse turf". Voor het eerst is op overzichtelijke wijze een groot aantal bijzonderheden bij elkaar gezet over de vervening en later droogmaking van het noordoostelijke deel van de Woudse polder. Verschillende illustraties begeleiden de tekst en helpen de lezers het veranderingsproces van dit stukje Schipluiden nauwkeurig te volgen. Wij zijn blij met deze bijdrage, die weer eens onderstreept dat Oud-Schipluiden aandacht besteedt aan het gehele grondgebied van de gemeente. Ook met de lezingen en de tentoonstellingen streeft de Vereniging steeds naar spreiding van onderwerpen en lokaties.

Ons lid A.A. Olsthoorn verzorgde voor de laatste keer het museumverslag. In het afgelopen seizoen heeft hij zijn coördinerende taken overgedragen aan anderen. Wel blijft hij actief betrokken bij het werk van de Vereniging en de Tentoonstellingscommissie. Oud-Schipluiden hoopt nog lang van zijn creatieve inbreng te profiteren.

Een trouwe kern van leden vergaart, bewaakt en exploiteert de historie van Schipluiden. Het afgelopen verenigingsjaar vroegen de museale activiteiten de meeste aandacht. Er was minder tijd voor ander onderzoek. De financiële positie van de Vereniging is gelukkig verbeterd. Een nieuw zorgpunt wordt de gemiddelde leeftijd van de leden van Oud-Schipluiden. Mede door enkele verhuizingen dreigt de groep van actieve leden té klein te worden. Daarentegen telt de Vereniging een groot aantal vrienden en belangstellenden. Uit deze groepen hopen we op korte termijn enkele nieuwe medewerkers te begroeten. Oud-Schipluiden is vijftientig jaar jong en heeft nog talloze plannen voor de toekomst!

Dankzij de inzet van de huidige leden is er in het verenigingsjaar 1994-1995 weer heel veel werk verzet. Het bestuur bedankt alle betrokkenen voor de inzet en belangstelling voor onze lokale en regionale geschiedenis. De ontvangers van dit jaarverslag wensen we veel leesplezier toe.

J.W. Moerman, voorzitter,

Historische Vereniging Oud-Schipluiden,
Schipluiden, november 1995.

Inhoud

Inleiding	1
Verslag van de secretaris	3
Museum Het Tramstation	6
Historische Vereniging Oud-Schipluiden vijftientig jaar	10
Het archief en de bibliotheek van de Vereniging	13
De 1994 kroniek van Schipluiden	16
Woudse turf, het ontstaan van een droogmakerij	20

Verslag van de secretaris

H. Brik

Bestuur, leden en vrienden

De heer H.A. Geerars, secretaris sinds september 1989, legde zijn bestuursfunctie neer in verband met verhuizing naar Baarn. De heer H. Brik werd met ingang van 1 april gekozen als zijn opvolger.

De heer P. van Giesen nam, wegens afwezigheid van de heer W. Olsthoorn, gedurende 8 maanden het penningmeesterschap waar¹.

Het bestuur van de vereniging is nu als volgt samengesteld:

J.W. Moerman	voorzitter
O. Spinnewijn	vice-voorzitter
H. Brik	secretaris
W. Olsthoorn	penningmeester

De coördinatoren van de verschillende commissies waren:

Bibliotheek	O. Spinnewijn
Genealogie	L.M. Varekamp
Museumgebouw	D.R. Jonker
Restauratie	J.W. Moerman
Tentoonstellingen	A.A. Olsthoorn en J.C. Brik-Heijting

De vereniging was in het bestuur van de Stichting Tramstation Schipluiden vertegenwoordigd door de heer A. van den Engel, mevr. M.L. ten Horn-van Nispen (secretaris) en de heer A.A. Olsthoorn; in de Stichting Heropbouw Toren Keenenburg door mevr. R. Visser-Rotgans; in het Anjercomité door de heer H. Brik en in de Monumentencommissie door de heer J.W. Moerman. De contacten met het Centrum voor Streekhistorie in Honselersdijk werden verzorgd door de heer O. Spinnewijn en mevr. L.M. Varekamp.

Aan het einde van het verenigingsjaar bedroeg het aantal leden 26, het aantal vrienden 127. Het aantal leden nam, vergeleken met het jaar daarvoor, af met één. Hoewel zich vijf nieuwe vrienden aanmeldde, nam het aantal vrienden, als gevolg van overlijden en opzeggingen, slechts toe met één. Het totaal aantal leden en vrienden (153) is hierdoor gelijk gebleven.

De heer A.M.M. van Mierlo, lid sinds 1982, overleed in januari dit jaar. Oud-pastoor A.C. van der Voorn, vriend sinds 1973, overleed in juli.

Vergaderingen en werkbijeenkomsten

Het verenigingsjaar liep van 1 september 1994 tot en met 31 augustus 1995.

De leden vergaderden op 19 augustus, 14 oktober, 25 november, 13 januari, 10 maart, 21 april en 7 juli.

Tijdens deze vergaderingen werden plannen gemaakt voor lezingen, voor nieuwe tentoonstellingen, excursies en andere activiteiten. De tentoonstellingscommissie kwam afzonderlijk bijeen. Deze commissie heeft vooral het afgelopen jaar zeer veel tijd besteed aan de voorbereiding van de tentoonstellingen, met name de tentoonstelling in het kader van 50 jaar bevrijding.

¹ De heer van Giesen zal ook gedurende het seizoen 1995-1996 het penningmeesterschap waarnemen.

Op 31 maart 1995 werd voor de leden met hun partners een bijzondere contactavond gehouden. Deze bijeenkomst had een tweeledig doel: versterking van de band met de leden (niet allen zijn in de gelegenheid om de vrijdagse vergaderingen regelmatig bij te wonen) en het afscheid van de heer en mevrouw Geerars. In verband met hun verhuizing naar Baarn verloor de vereniging zowel de secretaris als een lid van de tentoonstellingscommissie. Beiden werden door de voorzitter bedankt voor hun werk voor de vereniging.

Verder werden op deze avond door een aantal leden korte voordrachten, deels met dia's, gehouden.

Lezingen

Op 2 november 1994 hield mevr. M.L. ten Horn in de Hoornbloem een dia-lezing over de geschiedenis van de Westlandse Stoomtramwegmaatschappij en over de restauratie van het Schipluidense tramstation van bedrijfsgebouw tot museum. Deze interessante lezing trok 50 belangstellenden.

Op 10 mei 1995, eveneens in de Hoornbloem, hield mevr. H. van Londen aan de hand van dia's een lezing over onder meer een bijzondere nederzetting aan de Oostbuurt onder de titel "Romeins Schipluiden". Deze lezing werd in samenwerking met de Gemeente Schipluiden georganiseerd. Hierbij waren ca. 80 aanwezigen.

Onze voorzitter, de heer J.W. Moerman verzorgde ook dit jaar weer een aantal lezingen voor zusterverenigingen. De lezing "Jan Janszn. Potter, landmeter en kartograaf" werd gegeven voor de Historische Vereniging Maasland, de Historische Vereniging Oud-Sliedrecht, het Genootschap Delfia Batavorum en de Historische Vereniging Rijswijk. Voor de laatste vereniging werd ook nog een lezing over de buitenplaats Sion gehouden. Verder zijn er lezingen verzorgd voor de Genealogische vereniging Den Haag/Rijswijk, het Streek- en Tuinbouwmuseum Westland en voor de jubilerende familie Van den Berg, die 100 jaar geleden op de boerderij "Mariestein" in Schipluiden ging wonen.

Op 17 augustus hield mevr. L.M. Varekamp, in het kader van de Zomerfeesten, twee dia-lezingen over de oorlogsjaren voor de 55-plussers van Schipluiden.

Excursies en andere activiteiten

De heren A.A. Olsthoorn en L.M. van Velzen organiseerden een excursie naar Kethel, gehouden op 10 juni 1995. De 30 deelnemers bezochten hier de N.H. kerk en de R.K. kerk waar enkele plaatselijke deskundigen uitleg gaven.

Op 8 oktober 1994 werd een boelhuis gehouden in de "orgelloods" van de heer J. van den Ende, Willemoordseweg 3. Onder leiding van notaris Dröge werden door afslager J. Kroes een groot aantal antieke voorwerpen, curiosa, gereedschappen etc. verkocht. Het batig saldo (ca. f 2.000) kwam ten goede aan Museum Het Tramstation.

Op 12 november 1994 hielden Albert Moerman (orgel) en Lucie van Oortmerssen (dwarsfluit) op uitnodiging van de Stichting Tramstation Schipluiden een concert in de hiervoor vermelde orgelloods. Het was een prachtige muziekuitvoering. Helaas viel de opkomst tegen.

Op 3 oktober en op 26 april verscheen een nieuwsbrief voor leden en vrienden.

Publikaties

De syllabus "Wel gebogen, niet gebroken", behorende bij de gelijknamige tentoonstelling, bevat een aantal bijdragen, geschreven of bewerkt door een aantal van onze leden.

In de museumrubriek van de Midden-Delfkrant verschenen twee artikelen van A.A. Olsthoorn over het Westlands Museum voor Streek- en Tuinbouwhistorie te Honselersdijk² en over het thema "50 jaar bevrijding" waaraan in enkele Westlandse musea aandacht werd besteed³. Eveneens van A.A. Olsthoorn is een artikel in de Midden-Delfkrant over de historie van de tulp⁴. Een expositie over dit onderwerp was te zien in het Westlands Museum voor Streek- en Tuinbouwhistorie.

In de Schip-Hoorn van april 1995 verscheen een vraaggesprek met de heer C.L.F. Tetteroo over zijn belevenissen in de jaren '40-'45.

Onder auspiciën van onze vereniging verscheen eind mei een boekje met een verzameling memoires van dorpsgenoten over hun ervaringen in de oorlogstijd. De manuscripten zijn bewerkt door O. Spinnewijn. Het boekje, met de titel "Schipluiden - Den Hoorn, 1940-1945", bestaat uit 160 pagina's pocket-formaat en is verlucht met 26 illustraties. Het is in het museum en bij de firma's Krijgsman-de Geus en Bouters te koop voor f 19,50.

Financiën

De Vereniging ontving van het plaatselijke Anjerfonds een gift van f 1000,--. Van de Woningbouwvereniging St. Willibrordus werd een gift ontvangen van f 2.500,-- als vergoeding voor het door de heer Spinnewijn besteedde werk aan de jubileum-uitgave van de jaaragenda van St. Willibrordus.

Desondanks nemen de vaste lasten jaarlijks toe. Het bestuur heeft daarom besloten om de contributie, na een stilstand van een aantal jaren, met ingang van 1 september 1994 te verhogen met f 5,--. De minimale contributie bedraagt nu voor leden f 35,-- en voor vrienden f 20,--.

Informatiecentrum

Ook dit jaar ontving de Vereniging weer veel vragen op historisch gebied. Onder de vragenstellers waren jonge scriptieschrijvers, genealogen, architecten en de Gemeente Schipluiden.

Het Tramstation fungeert steeds meer als ontmoetingsplaats voor historisch geïnteresseerden. Andersom worden er ook bijdragen door buitenstaanders geleverd. Een bijzondere aanwinst betrof een kopie van een tekening met de begrafenisstoet van jonkheer Otto van Zevender op 24 augustus 1638. Enkele nazaten van deze heer van Keenenburg bezochten in het voorjaar het museum.

² Midden-Delfkrant No. 84, p.11, november 1994

³ Midden-Delfkrant No. 85, p.10, maart 1994

⁴ Midden-Delfkrant No. 84, p.13, november 1994

Museum Het Tramstation

A.A. Olsthoorn

Het verslagjaar '94-'95 heeft een aantal wijzigingen gebracht in de organisatie van het museum. In de afgelopen vijf jaar werden steeds alle benedenvertrekken van het pand benut om een bepaald onderwerp in een tentoonstelling te belichten. Daarin is nu verandering gekomen. In de Keenenburgkamer kwam een permanente opstelling van de bodemvondsten van het gelijknamige kasteel. Dit gebeurde niet zonder reden. Uit de praktijk was gebleken, dat voor veel bezoekers de Keenenburgcollectie het motief was om naar het museum te gaan. Men was dan teleurgesteld als men moest constateren dat bedoelde collectie zich bijna geheel in het depot bevond. Omdat zowel het kasteel als de kasteelbewoners een zeer belangrijke plaats in de historie van Schipluiden hebben gehad, werd besloten om een permanente opstelling te realiseren, waarbij de mogelijkheid blijft bestaan om periodiek bepaalde details te wijzigen. Hierdoor kan het onderwerp ook voor personen die vaker het museum bezoeken interessant blijven.

Een tweede thema waarvoor doorlopend interesse bestaat, is de "Westlandsche Stoomtramweg Maatschappij". Er zijn in ons land veel tramwegfanaten, die zich bij voortdurend in deze materie verdiepen. Zij komen inderdaad uit alle delen van Nederland speciaal voor de W.S.M. naar Schipluiden. Ook voor de bewoners van de eigen gemeente is het tramgebeuren, met als uitschieters het Tramstation en de fraai geconstrueerde Trambrug, een onderwerp waarvoor men belangstelling blijft houden. Er is in het museum dan ook een begin gemaakt om voor dit streekgebonden onderwerp in ieder geval een semipermanente opstelling in het leven te roepen.

Er waren nog meer wijzigingen. A.A. Olsthoorn, die de eerste vijf jaar in het bestaan van het museum als coördinator van de tentoonstellingen heeft gefunctioneerd, was van mening dat het tijd werd om plaats te maken voor anderen. Voorlopig werd gekozen voor de volgende constructie. Mevr. J.C. Brik-Heijting stelde zich op verzoek beschikbaar om als contactpersoon voor het museum op te treden en zich met de algemene leiding te belasten. Verder zal de tentoonstellingsgroep voor elke expositie een beroep kunnen doen op personen die, wat het onderwerp betreft, als "deskundigen" beschouwd kunnen worden. Dit zal uiteraard vergezeld gaan van overleg met de Historische Vereniging. Ook over de thema's die zich aandienen, zal met de leden van de Historische Vereniging van gedachten worden gewisseld, waarna vervolgens een besluit wordt genomen. De gang van zaken tijdens het laatste half jaar duidt er op dat deze nieuwe werkwijze heel goede resultaten kan opleveren.

In het verslagjaar 1994-1995 werd een vijftal exposities gerealiseerd, waarvan één met een semi-permanent karakter.

De eerste handelde over de historische beroepen in Schipluiden met als titel "Werken langs het Water". In deze tentoonstelling werd, uitgaande van de huidige situatie, teruggegrepen naar de handwerkslieden die zich in het verleden aan beide zijden van de Gaag hadden gevestigd.

In de tweede expositie - van half oktober tot half april - werd aandacht besteed aan "Zevenhonderd jaar kerkelijk leven in Schipluiden". De tentoonstelling bestond vooral uit foto's, die een goed overzicht gaven van de geschiedenis van alle kerken binnen de oude parochiegrenzen van Schipluiden. Verder waren er een aantal interessante kerkelijke voorwerpen te zien, deels afkomstig uit de privéverzameling van enkele leden. De expositie paste in het kader van een aantal herdenkingsactiviteiten⁵. Voor het eerst werden de eigen fotopanelen optimaal benut.

⁵ Deze tentoonstelling was een verlengstuk van de op 10 september 1994 gehouden kerkepad-tentoonstellingen in de drie kerken in Schipluiden (zie Jaarverslag 1993-1994, pag. 33-39).

Gedurende dezelfde periode werd in de stationskamer een tentoonstelling gehouden over de Westlandse Stoomtramwegmaatschappij, voornamelijk aan de hand van eigen materiaal. Hier was ook een maquette te zien van het tramstation, gemaakt door Niek Hogervorst uit Delft. Een jasje en een pet van de vroegere stationschef werd ons geschonken door een Schipluidense familie.

Op veler verzoek werd in het najaar van 1994 een semi-permanente tentoonstelling ingericht over de Keenenburg. De belangrijkste vondsten van de opgravingen van 1976 tot 1989 zijn hier te bewonderen. Verder staat hier het model van de Keenenburg, op schaal 1: 100. Het zicht op de voorwerpen in de wandvitrine tegen de binnenmuur is aanzienlijk verbeterd na het aanbrengen van een lichtkap.

De vijfde tentoonstelling werd ingericht ter gelegenheid van de herdenking van de bevrijding, die 50 jaar geleden plaats had.

Onder het motto "Wel gebogen, niet gebroken" werden herinneringen opgehaald aan de Tweede Wereldoorlog en aan de manier waarop men in Schipluiden, Den Hoorn en 't Woudt kans zag om ook in de laatste oorlogswinter de honger enigszins buiten de deur te houden. De bevrijding nam in het geheel een bijzondere plaats in. De tentoonstellingscommissie is al geruime tijd vóór de opening van de tentoonstelling druk bezig geweest met de voorbereidingen. Dit betrof niet alleen het verzamelen van de ten toon te stellen materialen maar ook het opstellen van de tekst voor de syllabus, de contacten met de vijf basisscholen in Den Hoorn en Schipluiden en een uitgebreide publiciteit. Het verkrijgen van het tentoonstellingsmateriaal kostte weinig moeite. Zeer belangrijk hierbij was de uitgebreide collectie van de familie Bakker, die belangeloos ter beschikking werd gesteld. De heer N.P. Bakker⁶ maakte daaruit een selectie en heeft een groot deel van de opstelling voor zijn rekening genomen. Na een oproep in enkele regionale bladen kregen we bovendien van verschillende kanten interessante voorwerpen in bruikleen. Wegens plaatsgebrek moest noodgedwongen een keus worden gemaakt. De tentoonstelling werd opgebouwd rond vier thema's: dagelijks leven (in de keuken), oorlogshandelingen (in de stationskamer), verzet en bevrijding (in de wachtkamer). Bij deze herdenking van de bevrijding werden tevens de groepen 7 en 8 van de vijf basisscholen betrokken. Enkele dorpsgenoten vertelden, aan de hand van dia's, op de scholen hun ervaringen in oorlogstijd. In Den Hoorn werd dit gedaan door de heer C.L.F. Tetteroo, in Schipluiden door de heer M. van der Eijk en mevr. L.M. Varekamp. Verder ontvingen de leerlingen van de genoemde groepen alle een syllabus (voor dit doel zijn er 700 exemplaren extra gemaakt). Tevens bezochten ze het museum waar met behulp van een vragenlijst een speurtocht werd gehouden.

Op koninginndag werd de tentoonstelling bezocht door ca. 200 bezoekers. Twee dagen later, op 2 mei, werd de tentoonstelling officieel geopend door mevr. Ida Vos⁷, schrijfster van kinderboeken. Deze bijzondere bijeenkomst werd bijgewoond door o.a. de burgemeester, wethouder Keijzer en drie raadsleden. Totaal 40 aanwezigen.

Op 5 mei werd de tentoonstelling door ca. 400 bezoekers bekeken. Een hoogtepunt was de komst van een groep van ruim 30 Canadezen, veteranen uit de Tweede Wereldoorlog. Een citaat uit het museumjournaal van deze dag: *"Dit is de topdag in het bestaan van het museum geweest"*. Na de sluiting van de tentoonstelling op 2 september 1995 bleken in totaal 1300 personen het gastenboek te hebben getekend. Gezien de enthousiaste reacties en het grote aantal bezoekers, is het niet overdreven om te stellen dat deze tentoonstelling de meest succesvolle is geweest in de geschiedenis van de Historische Vereniging Oud-Schipluiden.

⁶ De heer N.P. Bakker beheert de uitgebreide verzameling oorlogsmaterialen die destijds is aangelegd door zijn vader, de heer G. Bakker.

⁷ Mevr. Vos zat in 1943 tot 1945 als jong meisje ondergedoken in de pastorie van Hodenpijl. Haar belevenissen in deze tijd heeft zij verwerkt in haar boek *Wie niet weg is wordt gezien*.

Landelijk vertoonde het museumbezoek, waarschijnlijk mede door de uitzonderlijke zomer, een forse achteruitgang. Ons museum mocht zich - mede door de oorlogstentoonstelling - over meer bezoek verheugen. Naar schatting bezochten 2.500 mensen het museum.

De exposities in het verleden werden gemaakt zonder dat er van een noemenswaardig financieel budget sprake was. Dit kon niet anders zo lang er nog rekening gehouden moest worden met belangrijke verplichtingen uit de tijd van het ontstaan en het inrichten van het museum. Hoewel deze verplichtingen nog niet volledig zijn afgelost, is de situatie nu zodanig dat onmisbare hulpmiddelen voor het inrichten van een tentoonstelling, zoals panelen, wissellijsten enzovoort, voor het museum aangeschaft konden worden. Dit komt uiteraard een verantwoorde opstelling ten goede. Er blijven evenwel nog een aantal wensen over, zoals bijvoorbeeld daglichtisolatie, verbetering van de verlichting, ophangrails en een paar vitrines. Door acties van sponsor- en ledenwerving wordt getracht hiervoor de middelen bij elkaar te krijgen. Ook de netto-opbrengst van de boeldag komt ten goede aan het museum. Volgend jaar kunnen hopelijk weer enkele vernieuwingen worden vermeld.

Een groep van ruim 30 Canadezen, oorlogsveteranen uit de Tweede Wereldoorlog, bezocht op 5 mei 1995 het museum.

Een kijkje in de keuken anno 1944

Historische Vereniging Oud-Schipluiden vijftientwintig jaar

J.W. Moerman

Het is niet de bedoeling om in dit artikel een volledig overzicht van alle activiteiten te geven. Hiervoor verwijzen we naar de oude jaarverslagen. In dit artikel belichten we slechts de hoofdlijnen van het werk van Oud-Schipluiden in de afgelopen vijftientwintig jaar.

Op 3 september 1970 werd in het gemeentehuis van Schipluiden de Historische Werkgroep Oud-Schipluiden opgericht. Initiatiefnemers waren de heren M.C.M. van Adrichem uit Honse-
lersdijk en J.W. Moerman uit Delft. Als gastheer trad burgemeester drs. P.J. Bolten op. Hij
juichte de oprichting van een historische werkgroep in zijn gemeente van harte toe. Destijds
werd bewust gekozen voor de werkgroepvorm, want het doel was 'de actieve geschiedvorsing
van de gemeente Schipluiden en naaste omgeving'. Kort vóór en na de stichting van Oud-
Schipluiden werden er ook in andere Westlandse gemeenten historische werkgroepen opgericht.
De belangrijkste drijfveer was de Westlandse amateurhistoricus Van Adrichem, die Oud-Schipluiden in de eerste jaren van haar bestaan actief begeleidde.

In 1979 kreeg de werkgroep de verenigingsstatus, omdat er inmiddels sprake was van eigen bezit in de vorm van een bibliotheek/archief. Ook voor het beheer van het archeologische vondstmateriaal en voor het aanvragen van subsidies werd het noodzakelijk geacht om een duidelijke juridische status te verkrijgen. De werkgroepleden werden automatisch leden van de Historische Vereniging Oud-Schipluiden. Belangstellenden die zelf weinig gelegenheid hadden om actief onderzoek te verrichten, maar wel graag op de hoogte gehouden wilden worden van het lokaal en regionaal historisch werk, kregen de mogelijkheid om vriend (donateur) van de Vereniging te worden. Deze constructie bestond ook al in de jaren van de Werkgroep. De vrienden worden jaarlijks voor een drietal activiteiten (twee lezingen en één excursie) uitgenodigd, bovendien ontvangen zij kosteloos het jaarverslag, waarin ook altijd historische artikelen zijn opgenomen.

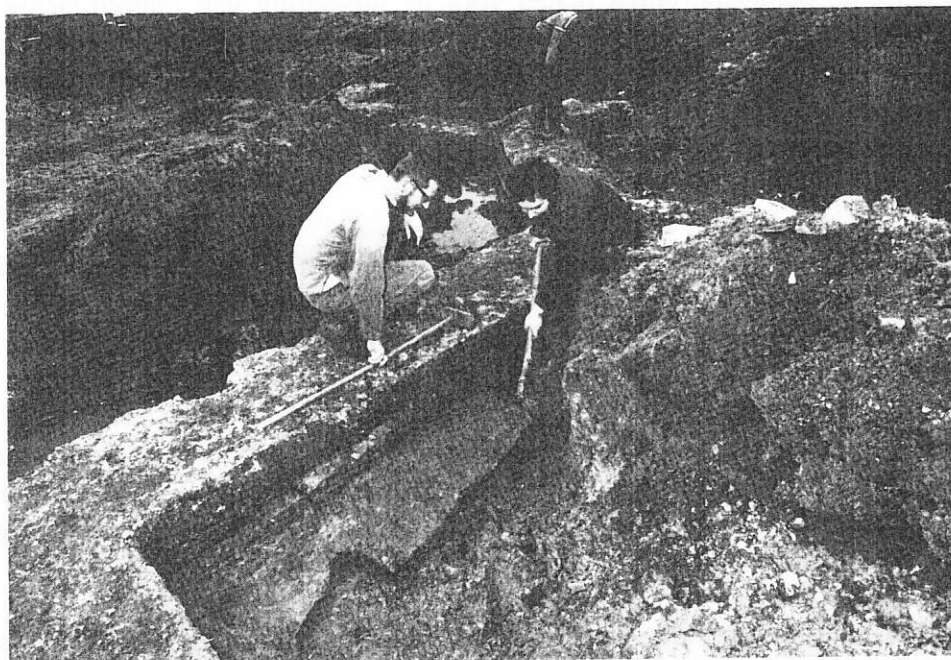
De Werkgroep Oud-Schipluiden telde aanvankelijk niet meer dan elf leden. Zes personen zijn vanaf de oprichting lid. Omdat de groep lange tijd klein bleef, werden er tot 1978 huiskamerbijeenkomsten gehouden. Het waren afwisselende en sfeervolle avonden. Toen begin 1979 een lokaal van de voormalige hervormde school in de Boomgaardslaan beschikbaar kwam, vonden de vergaderingen steeds meer in deze ruimte plaats. Temidden van dozen en kratten vol aarde-
werk en glaswerk van de Keenenburg werden hier om de zes weken plannen gemaakt en ervaringen op streekhistorisch gebied uitgewisseld. Sinds april 1989 vergadert Oud-Schipluiden in het Museum Het Tramstation.

Hoewel de Vereniging een bestuur heeft, is de oude structuur van gezamenlijk zaken bedenken en besluiten gebleven. Opvallend is ook dat de vergaderingen vanaf de oprichting op de vrijdagavond plaatsvinden. Sinds 1979 geldt deze avond ook als werkbijeenkomst voor de leden. Na veelal een drukke weektaak was het prettig om de hobby 'streekhistorie' gezamenlijk uit te oefenen. Het bewerken van het vondstmateriaal van de Keenenburg was een constructieve nevenactiviteit.

Stond in het begin van het bestaan van Oud-Schipluiden vooral het individuele en gemeenschappelijke archiefonderzoek centraal, vanaf 1976 ging steeds meer het archeologisch onderzoek het werk beheersen. Oud-Schipluiden werkte mee aan diverse grote graafcampagnes op het terrein van de Keenenburg. In 1978 werd er maar liefst drie maanden gegraven op het terrein van de Keenenburg. Daar ontstonden de eerste ideeën over een eigen museum en de herbouw van een deel van het adellijke huis van Otto van Egmond, plannen die inmiddels gerealiseerd

zijn. De Stichting Heropbouw Toren Keenenburg bracht de gelden en deskundigheid voor de uitvoering van het laatste initiatief bijeen.

Oud-Schipluiden was nauw betrokken bij opgravingen in andere delen van de gemeente Schipluiden, zoals Rozemarijn (onder meer van een inheems-Romeinse nederzetting, Groeneveld en Hoog-Harnas). Vanaf 1976 werden we hierbij deskundig begeleid door Epko Bult, inmiddels stadsarcheoloog van Delft. Later steunde Hans Koot ons, die op zijn beurt archeoloog van Rijswijk is geworden. Met deze personen verrichtten diverse leden van Oud-Schipluiden ook veel veldonderzoek in het uitgebreide poldergebied van Midden-Delfland.

Ook buiten de gemeentegrenzen werkten Oud-Schipluidenaren mee aan opgravingen. Te zien is een deel van de fundering van de kapel van het klooster Sion in Rijswijk, met op de voorgrond de basis van een zandstenen sarcofaag.

Foto: Stef Breuker, 14 januari 1980.

In het gebouwtje aan de Boomgaardslaan werd de kiem gelegd voor een drietal onderzoeksrapporten over cultuurhistorische objecten in Midden-Delfland, t.w. over de archeologische vindplaatsen, de boerderijen en de molens en andere waterstaatkundige elementen. Het grondgebied van Schipluiden is nadrukkelijk vertegenwoordigd in deze drie studies.

Onder auspiciën van Oud-Schipluiden zijn in de afgelopen vijftientig jaar talloze publicaties verschenen, van "Schipluiden in oude ansichten" tot en met "Schipluiden-Den Hoorn 1940-1945". 'Nieuws uit het verleden' en 'Monumenten en historische merkwaardigheden' zijn veel verkochte bundels geworden.

Talloze mensen hebben genoten van de vele lezingen die door Oud-Schipluiden of individuele leden van de Vereniging zijn verzorgd. Er kwamen uitnodigingen uit de gehele provincie Zuid-Holland. Alleen al de lezing 'Historie en landschap van Midden-Delfland' werd tientallen malen gehouden. Maar ook het onderzoek naar de Keenenburg trok tijdens en na de opgravingen - de laatste was in 1989 - duizenden belangstellenden. Aan het leven van één hoofdbewoner van dit adellijke huis, Otto van Egmond, kon uiteindelijk zelfs een hele avond worden gewijd.

Hoogtepunten waren verder de "Open dagen" in het tuinbouwgebied Sion, de eerste grote expositie in "Het Anker", 5 mei 1975, de komst van een aantal "Westlanders" (oude vaartuigen) in de kern van het dorp Schipluiden, "Kerkepad 1983", met honderden bezoekers in de oude kerken van 't Woudt en Schipluiden, de wederopstanding van Otto van Egmond en zijn echtgenote Agnes Croesink, de opening van het Museum Het Tramstation in april 1989 en de herdenkingsactiviteiten van mei 1995.

Oud-Schipluiden verrichtte voor de gemeente Schipluiden in al haar jaren van bestaan belangrijke diensten. Tientallen brieven met vragen over regionaal-historische onderwerpen werden beantwoord. De Vereniging verzorgde bij werkbezoeken van de Commissaris van de Koningin van Zuid-Holland verschillende programma-onderdelen. Veel historische straatnamen danken hun bestaan aan Oud-Schipluiden. In de Schip-Hoorn verschenen vele historische artikelen. De Vereniging behoeftte de gemeente enige malen voor de uitvoering van ondoordachte sloopplannen. Zo bleven de historische panden tegenover de Valbrug gespaard. Ze dreigden in de zeventiger jaren plaats te moeten maken voor een doorgang naar de nieuwe wijk Rozemarijn. Ook werd het oude tramstation behouden, evenals de benzinepomp voor de Vergulde Valck en de rollepalen bij Korpershoek. Op 't Woudt en in de Dorpsstraat van Schipluiden kwamen historische lantaarnpalen.

Het beschikbaar komen van het tramstation als museum bracht wederom een omschakeling te weeg in het werk van Oud-Schipluiden. De aandacht werd nu gericht op het beheren en presenteren van historische collecties. De Stichting Tramstation Schipluiden heeft destijds de restauratie van het interieur mogelijk gemaakt en zorgt ervoor dat het gebouw als museum in stand kan worden gehouden. De Historische Vereniging is verantwoordelijk voor het eigenlijke beheer. Vanaf de oprichting van het museum bezoeken jaarlijks gemiddeld zo'n tweeduizend personen het tramstation. Naast enkele vaste opstellingen, onder meer van archeologisch vondstmateriaal in de kelder, vinden er steeds wisselende exposities plaats, die vrijwel altijd worden begeleid door syllabi. Ook deze boekjes bereiken steeds veel lezers.

De bibliotheek van Oud-Schipluiden is uniek. In vijftientig jaar is een schat aan streekhistorische boeken, artikelen en knipsels verzameld. De documentatie van al dit materiaal vraagt steeds meer aandacht. Hulde voor alle vrijwilligers die bereid zijn belangeloos tijd en energie beschikbaar te stellen in dienst van het museum en de bibliotheek. Het zijn allemaal taken die in veel andere gemeentes door beroepskrachten worden verricht.

Als voorzitter van de Historische Vereniging Oud-Schipluiden spreek ik de wens uit, dat de erkenning van het belang van onze cultureel-educatieve taak binnen de gemeenschap van Schipluiden in de komende jaren nog meer zal groeien.

Het archief en de bibliotheek van de Vereniging

O. Spinnewijn

In de drie voorgaande jaarverslagen is steeds een paragraaf ingelast, die ingaat op de inrichting van het archief. De groeiende hoeveelheid materiaal moet min of meer toegankelijk blijven en daarom is het archief in rubrieken verdeeld. Helaas is zo'n scheiding niet altijd even duidelijk mogelijk en zijn er compromissen nodig. In het kaartstelsel wordt in zo'n geval zoveel mogelijk verwezen naar de plaats waar de gewenste informatie dan wel te vinden is. Allereerst volgt hier nog even een beknopt overzicht van de drie rubrieken, die in de voorgaande jaarverslagen werden behandeld. Dat zijn respectievelijk de hoofdrubrieken:

- A. welke de algemene naslaginformatie omvat die van belang is voor ons werk, maar niet ingaat op streekhistorische zaken.
- B. heeft, net als alle volgende hoofdrubrieken, wel direct betrekking op de streekhistorie en richt zich op geografische aspecten van het Westland.
- C. verzamelt de informatie omtrent niet natuurlijke elementen binnen onze gemeente en regio (kerken, kastelen, etc.) en is daartoe in negen subgroepen onderverdeeld.

Voor dit jaarverslag is dus de hoofdrubriek D aan de beurt. Deze rubriek richt zich op het verzamelen van informatie over sociale en/of economische elementen, zaken die het dagelijks leven van de burger raken of raakten. Hoofdzakelijk staat onze gemeente centraal, maar uiteraard is er de nodige correlatie met de regio, waarbinnen de samenwerkingsverbanden hand over hand toenemen. De materie is verdeeld in tien subrubrieken. Hier zijn gemeente- en regio-aspecten, in tegenstelling tot rubriek C, in dezelfde rubriek ondergebracht. De volgende onderwerpen vindt u in deze subrubrieken terug:

D - 1 Agrarische activiteiten.

Hier heeft de tuinbouw natuurlijk een belangrijk aandeel met boeken als "Hollands tuin" en "Westland de tuin van Europa", maar ook het gedenkboek van de LTB.

D - 2 Het veilingwezen.

De groei naar een steeds verder centraliserend en moderniserend veilingstelsel kenmerkt hier de informatie. "Bloemen in het Westland" of "Van drie naar één" getuigen daarvan.

D - 3 Ambachten en industrie.

Industrie is een wat groot woord voor onze gemeente, maar ambachten waren er des te meer. Hoewel u misschien anders zou vermoeden, speelden schippers pas later een belangrijke rol in de Schipluidense samenleving.

D - 4 Onderwijs.

Voor onderwijs heeft Schipluiden van oudsher een voornamelijk plaats ingeruimd. Dat de dichter Poot hier "'t ABC" leerde weten we, maar ook de adepten van het Rederijkersgezelschap "'t Roosmarijn" en vele anderen zullen hier hebben leren lezen. Schoolgeschiedenis vindt u onder deze rubriek.

D - 5 Godsdienstige aspecten.

Godsdienst, een nimmer aflatend onderwerp voor dispuut. Soms verstrengeld met rubriek C-1, richt deze rubriek zich toch meer op het instituut en de onderlinge verhoudingen. Onderwerpen? Bijvoorbeeld de "Duitse Orde", godsdienstige geografie van het Westland of de herkomst van de IHS emblemen op de boerderijen.

D - 6 Belastingen, waaronder de Tiende Penning.

De blauwe envelop zien we algemeen niet met plezier in huis vallen. Dat gold ook voor de Tiende Penning bij onze voorvaderen, maar het cohier van de belastingen biedt ons toch wel veel informatie omtrent het reilen en zeilen in die tijd.

D - 7 Verkeer, transport, vervoer.

De waterweg was tot een betrekkelijk recent verleden de transportweg. Hier gaat het dus om schippers, trekschuiten, Westlanders, bruggen en pas later over WSM of wegen. Water als transportweg is niet meer.

D - 8 Sport, ontspanning en diversen.

Omvat veelal documentatie over meer eigentijdse bezigheden. Denk aan sport, muziek, jongerenverenigingen, maar ook de brandweer.

D - 9 Politiek.

Documentatie omtrent onze politieke partijen, maar niet zozeer hetgeen de gemeenteraad bewoog te beslissen. Dat vindt u in het gemeentearchief of voor de laatste 20 jaar in de bij ons ingebonden aanwezige jaargangen van "De Schip-Hoorn".

D -10 Notariële akten en dergelijke.

Net als bij de Tiende Penning kan men hier dikwijls een bron aanboren voor informatie over de sociale verhoudingen in het verleden.

De aanwinstenlijst van ons vijftienvintigste verenigingsjaar biedt nog altijd de nodige variëteit. Uiteraard neemt de kwantiteit van relevante nieuwe informatie over de Schipluidense geschiedenis omgekeerd evenredig af met de leeftijd van de vereniging. Er is al veel aanwezig en de grote betekenis van onze kleine gemeenschap strekte zich in het verleden uiteindelijk toch maar over een beperkt aantal aandachtsgebieden uit.

Verder willen we met het onderbrengen van algemene informatie, dus de rubriek A, voorzichtig omspringen. Ons archief zou al te snel uit haar voegen barsten, wanneer we op het overweldigend aanbod in zouden gaan. Daarentegen blijkt het werk van de regiocollega's dikwijls goede verbanden te leggen met onze geschiedenis. Ik denk dan aan de jaarboeken en kronieken van Rijswijk, Delfia Batavorum, Maasland, Maassluis, Vlaardingen en dergelijke. Ze staan ter inzage op de plank, evenals enkele landelijke tijdschriften.

Een greep uit hetgeen werd ingeschreven gedurende dit jaar:

- *De geschiedenis van het Hoogheemraadschap Delfland* van Dolk, een standaardwerk, waar we blij mee zijn.
- *Glas zonder glans*, Rotterdam Paper nr. IX, n.a.v. een tentoonstelling over oud glas in het museum Boymans van Beuningen, die mooi aansloot bij ons gevonden glaswerk van de Keenenburg. Daar hoort ook een voor ons waardevolle syllabus bij.
- *75 jaar tuinbouwveiling*, een werk dat veel informatie verschaft over de ontwikkelingen in deze sector. *Honderd jaar veilingen* geeft minder informatie, maar kreeg toch een plaats op de veilingplank.
- *In kannen en kruiken, 40 jaar archeologisch onderzoek in Rijswijk*, spreekt voor zich.
- Een serie oude ansichtkaarten van Den Hoorn, Schipluiden en van 't Woudt. Plaatjes die vertellen hoe snel de wereld verandert.
- *Groot tegelboek*. Er is bij de vereniging steeds een voorliefde geweest voor het "behang" van onze oude boerderijen.
- *Frank van Borselen*, een belangrijk personage in het vroegere Holland en Zeeland, wiens invloed zich ook tot onze regio uitstrekte.

- Een drietal "kerkelijke" pillen met nadruk op Delft: *Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven* en deel 1 en 2 van een werkstuk over de reformatie *Nieuw en ongezien*.
- *Een Kethelse reis*, een verhaal over onze "buren" in Kethel.

Een ieder die geïnteresseerd is in o.a. regionale historie vindt hier dus weer iets van zijn gading, naast dat alles wat in die 25 jaar is verzameld en waarmee u zeker nog niet allemaal kennis hebt gemaakt. Overigens, u weet dat ons archief steeds geïnteresseerd blijft in alle op de gemeente Schipluiden betrekking hebbende bescheiden? Een paar voorbeelden: kaarten, foto's, genealogieën, bidprentjes, akten, knipsels, enzovoort. Alvorens u zoiets als waardeloos bij het oud papier zet, denkt u dan in ieder geval aan Oud Schipluiden! Ruimt u het niet op dan is het voor ons wellicht interessant om een kopie te bezitten!

Verder weet u natuurlijk dat wanneer u vragen hebt, een scriptie moet schrijven of een lezing voorbereiden over ons terrein, u contact kunt opnemen met één van de medewerkers die altijd bereid zijn u op weg te helpen! Wellicht dus "tot ziens" bij het archief van de Vereniging.

De 1994 Kroniek van Schipluiden

O. Spinnewijn

Wat raakte de buitenwereld niet of nauwelijks, maar beroerde wel de inwoners van onze gemeente gedurende het jaar 1994? Een greep uit voorvallen die ons hier bezig hielden en waarvan we misschien nu al zeggen: "Hé, is dat alweer een jaar geleden!". Vanzelfsprekend is er in dit overzicht iets vergeten, maar dat was de bedoeling, het verhaal zou te lang worden.

- Zoals de voorgaande kroniek al meldde: de gemeente Schipluiden telde op 1 januari van dit jaar 8.795 inwoners.
- Ja, het had zo'n aantrekkelijk begin van het nieuwe jaar geweest kunnen zijn, die boodschap dat 1994 inzette met 9% verlaging van de onroerend goed belasting. Helaas, een dooie mus. Ze bleek gekoppeld aan een nieuwe taxatie, die de balans zelfs weer naar de andere kant deed overslaan.
- In de maand januari klom Midden-Delfland op tot een serieuze kandidaat voor de eerstvolgende "Floriade". Uiteindelijk zou de Haarlemmermeer toch hogere ogen blijken te gooien.
- De Mariaschool in Den Hoorn voltooidde de voorgeschreven ombouw tot basisschool aan het Oranje Nassaplein. De opheffing van de daar opgeheven LHNO school St. Bernadette maakte daarvoor de ruimte vrij. Wethouder mevr. Van Paassen, geassisteerd door dokter Van de Poel en kleuters, gewapend met een grote sleutel, verrichtten de openingshandeling. De wat oudere leerlingen hadden zich verdiept in de schilderkunst en speelden onder andere voor een levend middeleeuws schilderij. Gelukkig hoefde dat maar twee minuten te hangen. Overigens zorgde het verdwenen Mariabeeld van de school in Den Hoorn voor de nodige consternatie. Het beeld was van haar sokkel gehaald en opgeslagen bij Openbare Werken. Het argument? De ook in de school inwonende andersdenkende kleuters van "'t Harlekijntje" zouden er zich aan kunnen storen. Gerenoveerd, maar op een andere plaats, prijkt het bijna 75 jaar oude beeld sedert de elfde van de elfde weer op de Mariaschool en Den Hoorn is weer gerustgesteld.
- Om de eerste maand van het jaar af te sluiten berichten we nog een heropening. Het historisch pandje met werkplaats tegenover de Valbrug werd grondig gerestaureerd door de nieuwe eigenaren, de familie Broersen. Iedereen is daar gelukkig mee, maar zeker Rina Broersen, beeldend kunstenares, die in de voormalige werkplaats nu over een ruim atelier beschikt.
- 5 februari: gelijk vorig jaar werd Jaap de Blij met zijn kanaries wereldkampioen. In Duitsland liet hij opnieuw zijn concurrenten achter zich en verwierven zijn toch al fleurig gekleurde mozaïek kanaries goud en zilver.
- Op 8 februari echt wereldbolnieuws! Bakker Aad Holtkamp presenteerde, samen met Herman van Veen, op het Haagse Binnenhof aan premier Lubbers een "Wereldbolletje". Een broodactie van 600 bakkers in den lande, die hiermee de arme boeren in Eritrea een steuntje in de rug wilden geven.
- Eigenlijk hadden we de moed al opgegeven! Half februari gaat dan toch de ijsbaan nog open. Op 22 februari werd zelfs een marathon verreden bij min vijf graden, op een uitstekende baan en onder overweldigende belangstelling. Bij de andere sport, de voetbal van S.V. Schipluiden, was het daarentegen crisis. Het bestuur heeft haar boeltje moeten pakken. De netelige kwestie had iets van doen met creatief of prestatiegericht verder gaan. Na een maandje stuurloos bleek Schipluiden in de beruchte derby toch in staat Den Hoorn met 1-0 achter zich te laten. Een creatieve prestatie.
- Op 17 februari wordt de Rijksweg halverwege Den Hoorn tijdelijk afgesloten in verband met de reconstructie van de Hoornse kademuren. Het verkeer mag nu via een omleiding provisorisch vast kennis maken met het tracé van de zo noodzakelijk geachte Rijksweg. Kwestie dus van enkele maanden. Maar ja de doorstroming blijkt zo goed in Den Hoorn (behalve die keer dat de waterleiding sprong, kilometers file en geen politie te vinden, zodat

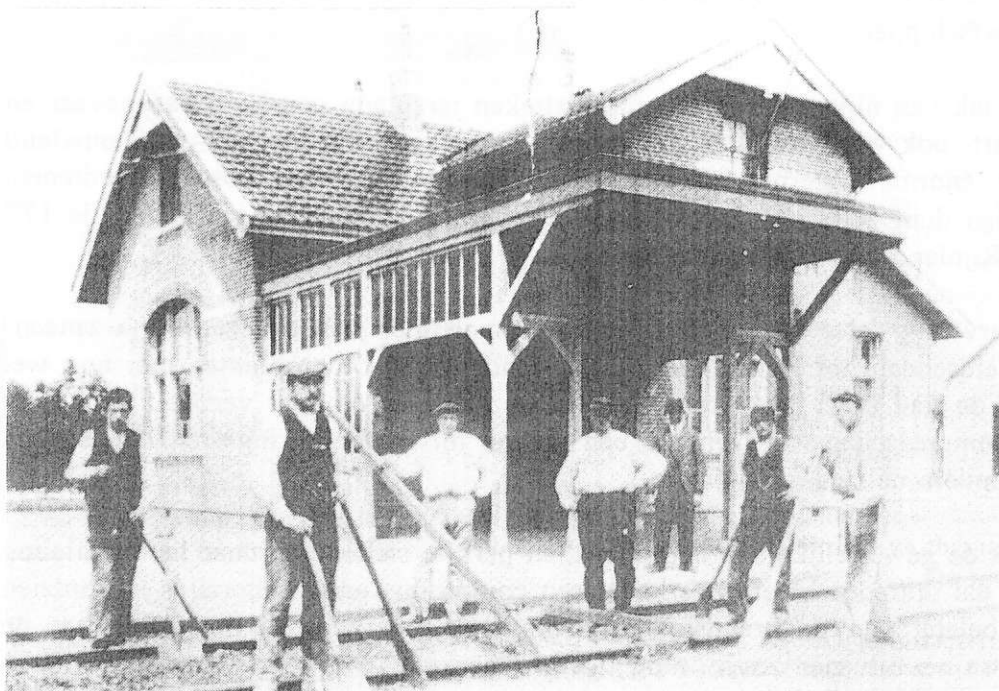
amateurs het heft zelf maar in handen namen) dat men besloot de situatie te handhaven. En dat wel tot de nachtmerrie van H. Tetteroo gerealiseerd zal zijn. Die aanleg waren we dertig jaar geleden al van plan en Tetteroo houdt de Raad van State nog wel even bezig, ondanks het politieke "ja"!

- Het was zeker ook een jaar van politiek en van verkiezingen! Verkiezing van de gemeenteraad op 2 maart, een historische omwenteling en dat lag niet aan het feit dat we voor de eerste maal per computer stemden! Mevr. Van Paassen had zich na zestien jaar raadswork, waarvan twaalf als wethouder, niet meer beschikbaar gesteld! Was dat de oorzaak? Dan stapt burgemeester Waaijer nog van boord en ruilt de gemeente waar hij zich een beetje in de hemel waande in voor Ridderkerk. Daar is, volgens de heer Van Oord, voldoende asfalt voorhanden om zich uit te leven! Vanwege het hiaat en de ervaring blijft mevr. Van Paassen dan toch maar even, nu als waarnemend burgemeester! Op 3 mei de Tweede Kamer verkiezingen; het CDA komt ook hieruit bekaaid te voorschijn. En tenslotte moesten we dan op 9 juni ook nog kiezen voor Europa, waar men gemiddeld niet warm meer voor liep.
- Op de valreep heeft de oude gemeenteraad intussen Den Hoorn een nieuwe, prestigieuze, bibliotheek toegezegd, berekend op een gebruik in de toekomst door meer dan tienduizend Hoornaars. Die bieb komt in plan Voordijkshoorn III, waarvoor wethouder Van Paassen op 7 april nog haar laatste eerste paal heeft geslagen.
- De inmiddels verzelfstandigde "Post", onze oude PTT, geeft klantvriendelijk aan Schipluiden een kantoor nieuwe stijl. Op 15 maart wordt men nu in de winkel van Krijgsman de Geus, zonder loketten, van postzegels en geld voorzien. In het oude kantoor verkoopt Albert Heijn nu zijn groenten. Wat minder klantvriendelijk daarentegen is het besluit van een andere instantie dat de levering van verplegingsartikelen voortaan slechts nog in Den Hoorn gebeurt. Terecht ontlokt dat het nodige protest in Schipluiden. Een voorlopige pleister op de wonde is de service met aanvullend openbaar vervoer, de "Schiptaxi"; al vanaf 29 maart kun je daarmee voor f 2,50 naar Den Hoorn.
- Na een jarenlange vete tussen twee agrariënde broers kwam op 30 maart de dramatische climax. Met tractoren ramden ze elkaars wagenpark en huizen. Ook een bedrijfstank moest het ontgelden en 300.000 litertjes mest stroomden zo de polder in. Da's geen kleinigheid merkte de wethouder milieuzaken fijntjes op!
- Op 1 april vierde mevr. Dobbe-Haring haar honderdste verjaardag en tegelijk kondigde zich de lange hete zomer alweer aan. Zes vrijwilligers brachten de veerpont van Midden-Delfland weer in de vaart en de serie zomeravondconcerten in het Woudse kerkje zijn geprogrammeerd. Dat kerkje gaf bij een restauratie in het voorjaar enkele opmerkelijke geheimen prijs, zoals de sporen van het eerste bouwwerk, het oorspronkelijk kerkje.
- Dit jaar was het 700 jaar geleden dat voor de eerste maal in een geschreven document de parochie Schipluiden werd genoemd en op 12 mei werd er een document aan toegevoegd, dat de wederwaardigheden van zeven eeuwen kerkelijk leven in Schipluiden verhaalt. De aanbieding vond plaats op de geëigende plaats: de oude St. Michaëlskerk! In de loop van het jaar werd er een "Kerkepad" georganiseerd langs de heiligdommen en een concert dat 700 jaar kerkmuziek vertolkte.
- Landelijk nieuws betekende in mei de vondst van een nederzetting uit het begin van onze jaartelling in de Oostbuurt. De vindster, archeoloog Heleen van Londen, achtte dat in haar enthousiasme van meer importantie dan smakeloze tomaten en dat viel in bepaalde kringen wat minder goed.
- Buiten de gemeentegrenzen trok ook aandacht de duif van Marcel Koenen, die 25.000 andere duiven voorbleef na zijn vertrek uit Orleans en daarmee zijn baas een auto bezorgde. Maar ook Pieter Dekker, die de Warnsinckprijs ontving met zijn studie over de walvisvaart in de 18^e eeuw, kwam in de krant.
- Halverwege het jaar, 14 juni, schreef de Burgelijke Stand de 9.000^e inwoner in.

- Bij zinderende hitte gaat 2 juli de zestiende kadelloop van start. Men telde 300 deelnemers minder dan het voorgaande jaar, die mogelijk toch de adviezen van radio en TV ter harte namen om duursporten te mijden. Michel Maat bij de heren en Ineke Vis bij de dames passeerden als eersten de finish. Datzelfde deed IJsbrand Chardon de volgende dag in Ommen, waar hij zich met ruime voorsprong weer Nederlands kampioen vierspanrijden mocht noemen.
- Ook in Schipluiden blijkt men lucratiever teelten te willen beproeven dan de tomaat of de komkommer. Op 18 juli rolt de politie de eerste Schipluidense hennepkwekerij op: 2.500 m² met 7.500 hennepplantjes. Het had zo'n aardige bijverdienste kunnen zijn.
- Het bericht uit de brief van de koningin d.d. 29 juli, dat het haar behaagde mevr. J. M. van Bijsterveldt - Vliegenthart tot burgemeester van Schipluiden te benoemen, ging als een lopend vuurtje door de gemeente. De eerste vrouwelijke burgervader van Schipluiden, met 33 jaar weer de jongste van het land en misschien ook wel de kleinste. Ze mag op 16 september met haar taak beginnen. Op 19 september droeg de waarnemend burgemeester mevr. Van Paassen de verantwoordelijkheden aan haar over. Als bij uitstek het symbool van vernieuwing bood het PAK de kersverse burgemeester een paarse paprika aan.
- Na het zomerreces, dat wil dus zeggen na de 23^e Schipluidense zomerfeesten, sloeg wethouder Keijzer op 1 september de eerste paal voor het complex in Den Hoorn, waarin ook de nieuwe bibliotheek onderdak zal krijgen. Naast wat dure optrekjes in het project "Berestein," waarvoor 10 november een eerste paal werd gevierd, boog de raad zich intussen alweer over een heel nieuw bouwprogramma: 380 woningen moeten er gaan verrijzen op het voormalig veilingterrein in Den Hoorn. In de structuurvisie blijft helaas het verkeersprobleem voor Den Hoorn opnieuw onopgelost. Verder bleek dat de milieuinspecteur de gemeente Schipluiden voorlopig niet kan kwalificeren voor het "ISO 9002"-waarmerk. Hij deelt haar voor het milieubeleid een onvoldoende uit.
- De Hoornse r.k. kerk ging op 12 oktober de restauratie in. Het karwei wordt geschat tien jaar te duren en de kosten zullen zo'n miljoen gulden gaan bedragen.
- Na het nodig geharrewar "wie dat zal betalen", ging 14 oktober de eerste paal de grond in voor de ombouw en uitbreiding van de PWA-school in het kader van de integratie. Het plan is 59 m² groter dan de normen en dat zullen ze zelf moeten opbrengen met acties als de florijencommissie. Opmerkelijk was dat de naam "Prins Willem Alexander" in Schipluiden het veld heeft moeten ruimen en de school voortaan de naam "De Ark" zal voeren.
- Onze onvolprezen muziekvereniging "Sint Caecilia" organiseerde 16 oktober een landelijk solistenconcours voor majorettes in "De Dorpshoeve".
- Op 4 november was het voor de Woningbouwvereniging 75 jaar geleden dat de oprichtingsvergadering werd uitgeschreven. Voor de onvermoeibare inzet waarmee hij de doelstellingen van de vereniging nastreefde kreeg de voorzitter, de heer J. Haas, een koninklijke onderscheiding toegekend. Hij wilde bij die feestelijke gelegenheid evenwel niet verhehlen dat hij de toekomst van de sociale woningbouw somber inzielt. De huurders kregen een agenda voor het nieuwe jaar, waarin 75 jaar wederwaardigheden kort waren samengevat.
- Aan de Zwethkade Zuid kwam op Schipluidens grondgebied het eerste tunneltje klaar voor Rijksweg 19. Nog dezelfde dag, 7 november, kon men al genieten van de aangebrachte graffitikunst.
- Het postagentschap aan de Dijkshoornseweg was 9 november doelwit van een overval. Om 11 uur trad een gewapend persoon naar binnen en eiste "Geld". De buit bedroeg enkele duizenden guldens, die niet achterhaald zijn. Kort daarop werd besloten dat Schipluiden/Den Hoorn een wijkagent krijgt. "Meer Blauw op straat" moet voorkomen dat de burger zich onveilig zou gaan voelen.
- Wel een milieuprijs, en nog wel een landelijke, de "Zilveren Wesp", ontving Ton Janse op 17 november uit handen van minister Aartsen. In zijn rozenparadijs experimenteert Ton Janse als eerste met ecologische rozenteelt (waarvoor hij gewoonlijk met steenwol werkt).

- Al met al lijkt de gemeente Schipluiden nog niet zo ongezond, want in de laatste maand van het jaar kan de burgemeester nog weer een honderdjarige feliciteren: mevr. Vreugdenhil - Janknegt!
- Met Sinterklaas en Kerstactiviteiten is dit het eind van het jaaroverzicht 1994. De schop voor een snelle realisering van sport- en golfterreinen (waar weinigen op wachten) is ook dit jaar niet de grond in gegaan en evenmin zijn de verkeersproblemen in Den Hoorn opgelost, maar men kan niet zeggen dat er niets vermeldenswaard was. Ter afsluiting dan nog het bevolkingsoverzicht. Het resultaat van de woningbouw begint zich goed af te tekenen. Telden we halverwege het jaar al 9.000 inwoners, op 31 december zijn dat er 9.301, waarvan 4.801 mannen en 4.500 vrouwen. Voor een huwelijk betraden 60 paren het gehuurde gemeentehuis en 16 paren meenden dat hun huwelijk toch niet de oplossing was.

Honderd jaar geleden, in juli 1894, startten de besprekingen met de gemeente over de aanleg van de baan voor de WSM. Het zou nog 18 jaar duren voordat de baan was gerealiseerd.

Stationschef, ploegbaas en medewerkers voor het station, september 1912.

WOUDSE TURF

HET ONTSTAAN VAN EEN DROOGMAKERIJ

L.M. van Velzen

Voorgeschiedenis

het schraal van bos voorziene Holland is het winnen van turf eeuwenlang een belangrijke tak van nijverheid geweest. Tot aan de dag van vandaag getuigen, vooral in het westen van ons land, de van laaggelegen polders en niet drooggemaakte veenderijen van de geweldige hoeveelheden turf die in de loop der eeuwen hier gewonnen zijn.

Verzetsmogelijkheden waren er, zeker tot 1850, ruim voldoende. Turf diende niet alleen voor huisbrand, ook de bakkersovens, de steen- en dakpannenfabrieken en de kalkbranderijen waren grote klanten van de turfschippers.

Behalve dat was deze tak van nijverheid in sommige streken jarenlang een bron van gevaar en vaak tijdelijke welvaart, ook een bron van verarming. Immers vruchtbaar wei- en bouwland werden herschapen in enorme waterplassen waar alleen vissers nog wat konden verdienen. Waterplassen die op den duur zelfs een groot gevaar opleverden voor de omgeving. In de 17de eeuw was dat ook in Rijnland en Schieland het geval.

In Delfland was de vervening later begonnen en hoewel na verloop van tijd een bijna aaneengesloten gebied van Leidsendam tot Berkel werd uitgeveend, waren de problemen hier nog wel te overzien. Toch nam de stad Delft het zekere voor het onzekere en op haar verzoek werd al in 1662 door het Hoogheemraadschap van Delfland een verbod tot vervening ingesteld binnen een afstand van 900 roeden rondom de stad.

Interaard trachtten ook de gewestelijke overheden paal en perk te stellen aan deze landvernieling op grote schaal. Maar dat optreden bleef beperkt tot een compromis tussen enerzijds het ontzien van het economisch belang van de brandstofvoorziening en anderzijds de noodzaak om de schadelijke gevolgen van het uitvenen zoveel mogelijk te beperken.

Deze toestand veranderde eigenlijk pas goed na 1750. Door steeds voortgaande verbeteringen aan de waterwinmolens werd het mogelijk uitgeveende polders droog te malen. Toen dan ook door voorspoed in de landbouw het droogleggen van uitgeveende polders in de belangstelling kwam, ging de overheid er naar streven slechts dan een vergunning tot vervening af te geven, als vaststond dat het uit te venen gebied ook weer droog gelegd zou worden. Maar het duurde nog tot 1802 voordat het Stadsbestuur van de toenmalige Bataafse republiek tot een radicale maatregel kwam. Op 3 mei van dat jaar werd het uitgeven van nieuwe vergunningen voor vervening verboden.

Deze maatregel kwam zeer ongelegen voor enige grondeigenaren in de Woudse Polder die in 1801 aan het College van "Dijkrichter" en Hoogheemraden van Delfland vergunning hadden gevraagd voor het uitvenen van een partij laaggelegen hooi- en weiland, begrensd door de Zweth, de Meer, de Lots of Harnaswatering en ongeveer de Gasthuismolensloot. Deze laatste grens werd in de aanvraag en later ook in de vergunning niet exact vastgelegd.

Ven. of Turfboer.

*Het veen, gebaggert uit de slooten,
Getreeden en gesneën aan mooten,
Op 't veld gedroogt en in de schuur,
Geeft aanden haart een dienstig vuur*

Woordvoerder van deze eigenaren was Mr Cornelis Gerardus van der Kest Wittens. Hij was een vooraanstaand inwoner van Wateringen, waar hij vanaf 1804 als schepen zitting had in het gemeentebestuur. Later werd hij burgemeester van 's-Gravenzande, waar ook een straat naar hem is genoemd. In de aanvraag komen verder voor: Jan Droog, Ary Berkelaar en de hoofd-ingeland Jan Langeveld Jzn., die tussen 1785 en 1794 belangrijke grondaankopen had gedaan in de Woudse Polder.

Intussen waren op het gerucht van de voorgenomen vervening de grondprijzen in het te vervenen gebied sterk opgelopen en diverse percelen verwisselden van eigenaar. Zelfs de in 1801 aangestelde Schout en Secretaris van de gemeente Hof van Delft, die uit hoofde van die functie ook te maken had met de voorgenomen vervening, kocht nog in dat zelfde jaar enkele morgen land in het uit te vervenen gebied. Doordat de vergunning zo lang uitbleef, kwam hij kennelijk in de problemen, want op 29 april 1803 was hij,

nadat hij een greep in de "Ambagtskasse had gedaan, op clandestiene wijze vertrokken", zoals zijn plaatsvervanger in de vergadering van 3 mei 1803 zo treffend notuleert. Met deze gebeurtenis zullen de aspirant verveners niet blij zijn geweest.

Dit was echter een onbeduidend voorval in vergelijking met de toestand waarin ons land in die dagen verkeerde. Immers van 1795 tot 1813 was Nederland door franse troepen bezet. Er heerste armoede en een bestuurlijke chaos. Niet bepaald het ideale klimaat om een groot en riskant project op te zetten, zoals een vervening ongetwijfeld was.

Lokaal waren er natuurlijk ook nog wel wat hobbels te nemen. Zoals hiervoor reeds is vermeld, was de aanvraag voor de vervening ingediend in 1801 bij het College van "Dijkrichter" en Hoogheemraden van Delfland. De afhandeling van deze aanvraag werd echter zwaar getraineed door een groepering binnen het waterschapsbestuur onder aanvoering van de hoogheemraad Van Vredenburg. Zijn familie had o.m. belangrijke bezittingen in de Groeneveldse Polder, waaronder de zogenaamde Lage Woning. Het gerucht ging dat hij geïnteresseerd was in een eventuele vervening in de Oude Broekpolder, langs de Zweth tegenover de lage Woning en dat hij in de verveners van de Woudse Polder mogelijke concurrenten zag.

Het gevolg van deze stagnatie was, dat Delfland tengevolge van de reeds eerder genoemde maatregel van 3 mei 1802 zelfs niet eens meer gerechtigd was om de gevraagde vergunning af te geven. Dat was vanaf die datum voorbehouden aan het Departementaal Bestuur.

Het was tenslotte dit bestuur dat op 12 januari 1804 weliswaar de vergunning verleende, maar dan wel onder ongekend zware voorwaarden en ook daar zullen de aspirant verveners niet gelukkig mee zijn geweest.

De belangrijkste eigenaren in het te vervenen gebied waren op die datum:

1. C.G. van der Kest Wittens met ongeveer 20 morgen gelegen langs de Lots- of Harnaswatering.
2. Jan Droog met 17 morgen gelegen langs de Gasthuismolensloot (dus aan de oostkant van het huidige fietspad).
3. Jan Langeveld Jzn. met 1 woning en 42 morgen gelegen ten oosten van de grond van Jan Droog. Deze woning stond op de huidige locatie Zwethkade Z. 38.

Verder komen in de vergunning voor:

4. Het weeshuis van de stad Delft met 5 morgen.
5. Ary Berkelaar met ruim 6 morgen.
6. George Carel Nicola en Carel Dielwaert met ongeveer 4 morgen.
7. De weduwe Haket met ruim 5 morgen.

Voor toezicht en "beheer der zaken en aangelegenheden van de Veenderije" moest een college van bestuur worden ingesteld, waarin zitting zouden hebben: de Schout van Hof van Delft, twee Ambachtsbewaarders en twee personen gekozen uit de voornaamste ingelanden van het te vervenen of verveende gebied.

Zoals reeds eerder vermeld, werd de vergunning afgegeven onder zeer zware voorwaarden. Het was dan ook de eerste verveningvergunning in Delfland waaraan de keiharde verplichting tot droogmaking van het te vervenen gebied verbonden was. Na 40 jaar moest met de droogmaking een aanvang zijn gemaakt en mocht er in het gebied niet meer geveend worden.

Voorts werd in het reglement de aanleg van een ringdijk voorgeschreven, waartoe ook de boezemkaden langs de Zweth en de Lotswatering versterkt moesten worden. Ook werd het graven van een ringsloot geregeld. De sloot moest van zodanige afmetingen zijn dat geladen pramen met turf of veenslijk ongehinderd konden passeren. Het toezicht op de uitvoering van deze werkzaamheden berustte bij het Hoogheemraadschap van Delfland.

(4)
K E U R E,
Concerneerende de Geoctroijeerde Veen-
dery in de Woutſche Polder, tus-
ſchen de Zweth en Harnas- of
Lotswatering, de Meer
en de Gasthuisſloot.

De Wel Edele Herren DYKGRAAF
EN HOOGE HEEMRAADEN VAN
DELFLAND, gehoopt hebbende het
Rapport van haare Commiſſarissen tot
de Zaken der Verbeening in de Wout-
ſche Polſter / hebben gekeurt en goed-
gehouden / gelijk dezelfde keuren en
goedhouden by deeze :

I.
Dat met de Harde / welke van de
verbeend wordende Landen zal komen /
zullen worden gefozmeert kaden langs
de

*Deze eerste keur van de veenderij
is gedateerd 7 juli 1808.*

REGLEMENT op het Stuk
der verveening en weder droog-
making van eenige Landen, ge-
legen in de Woudsche Polder,
onder Hof van Delft.
Concerneerende de Directie en Beheering,
staande de Veenderye.

MEMORIEN OF LYSTEN
van zodanige Landen, gelegen in
de Woudsche Polder, onder het
Hof van Delft, als waar voor
de onderstaande Ingelanden con-
sent tot het verveenen en uitmoe-
ren van dezelve hebben geobti-
neerd, als:

Mr. Cornelis Gerardus van der Kest Witten.

19 Mergen 550 Roeden Land, strekkende van de
Zwet-Watering Oostop, tot aan de Lots- of Harnas-
Watering.

Jan Droog.

17 Morgen Land, strekkende van de Kade tot aan de
Molensloot, ten Zuidwesten *Jacob Grabelsz. van der*
Kooy en ten Noordwesten de *Wed. de Ket.*

Ary Berkelaar.

6 Mergen 300 Roeden, belend ten Oosten *Pieter*
Rietveld, ten Zuiden de Heer *Jan Langeveld*, ten
Westen denzelve en de Diaconie van 't Woud, en ten
Noorden de Zwet.

Het Weeshuis der Stad Delft.

5 Mergen 400 Roeden, gelegen in 't Houfflag van
Peuldyk, omtrent de Zwet-Watering; de belendingen
daarvan niet opgegeven.

N°. 2.

By Transpt.
van 18 Aug.
1785.

By Transpt.
van 1 Juny
1786.

By Transpt.
van 18 Aug.
1785.

By Transpt.
van 2 April
1794.

Landen van Jan Langeveld Jz.

6 Mergen 4 Hond, belend gedeeltelyk ten Oosten
Pieter Korpershoek, ten Zuiden denzelve en *Leendert*
Langelaan's Weduwe, ten Westen den Kooper met zyn
Landen, onder Woud-Harnas gelegen en ten Noorden
de Meer.

Een Wooning met 21 Mergen 472½ Roeden, gelegen
als voren, in 't Houfflag Peuldyk, waar van de Woo-
ning met 17 Mergen 472½ Roeden belend zyn, ten
Oosten de Kerk op 't Woud, 't Oude Manshuis te Delft,
de natemeldene 4 Mergen van de Heer *Jan Breux*, ten
Zuiden den Kooper en 't Gasthuis te Delft, ten Westen
Jacob Ammerlaan en de Kerk op 't Woud, en ten
Noorden de Zwet en *Wed. Leendert Langelaan.*

4 Mergen, belend ten Oosten de Heer *Mr. Willem*
van Hogendorp, ten Zuiden denzelve, den Armen van
het Woud, *Dirk Ammerlaan* en de Heer *Jan Breux*,
ten Westen de voorgemelde parthyen en ten Noorden het
Oude Manhuis voornoemd, *Pieter Rietveld* en de Heer
Mr. Willem van Hogendorp.

8 Mergen 4 Hond, gelegen in dezelye Polder, be-
lend ten Oosten de *Wed. Leendert Langelaan*, en den
Kooper met zyn Land onder Hof van Delft, West het
Gasthuis van Delft, strekkende van de *Wed. Langelaan*
voornoemd tot de Meer.

2 Mergen 1 Hond, gelegen onder Hof van Delft, in
het Houfflag van Peuldyk, belend ten Oosten de Heer
Mr. Willem van Hogendorp, ten Westen *Pieter Rietveld*,
ten Zuiden het Weeshuis te Delft en ten Noorden de
Zwetkade.

En 1 Merge 4 Hond, belend ten Oosten *Dirk Ja-*
cobsz. Ammerlaan, ten Westen en Noorden *Jan Lan-*
geveld Jz. en ten Zuiden de Meer.

Landen van George Carel Nicola en Carel Diekwaert.

3 Mergen, belend ten Oosten *Mr. Cornelis Gerardus*
van der Kest Witten, ten Westen en Noorden de Erven
Jan Breux en ten Zuiden *Martinus van den Akker.*

1 Merge 200 Roeden, belend ten Oosten de voorn.
Mr. Cornelis Gerardus van der Kest Witten, ten Wes-
ten en Zuiden de evengemelde *Jan van den Akker*, en
ten Noorden de voorgaande partye.

KNIPSELS UIT DE
VERVENINGSVERGUNNING
GEDATEERD 12 JANUARI 1804

Uiteraard werd ook de administratieve en financiële kant in de vergunning grondig geregeld. Eén der belangrijkste voorwaarden was wel dat voor iedere morgen die in het gebied verveend zou worden een waarborgsom van f 550,— moest worden gestort, als zekerheid dat de verveners aan hun verplichtingen zouden voldoen tot en met de droogmaking en het weer in cultuur brengen. Als we in aanmerking nemen dat het dagloon van een werkmans in die dagen hooguit f 2,— bedroeg, dan is dit zeker een fors bedrag te noemen.

Bovengenoemde waarborgsommen moesten worden gestort in de zogenaamde afkoopkas. De Schout van Hof van Delft was belast met het beheer daarvan. Hij moest de ontvangen gelden beleggen door middel van inschrijving in het Grootboek der Nationale Schuld. Ook de gekweekte rente moest op deze manier belegd worden.

In de vergunning worden niet alleen de oppervlakten genoemd die de aanvragers in hun bezit hadden, maar ook werd de ligging omschreven. Omdat het kadaster nog niet bestond, werd dat gedaan door de belendingen te noemen. En dan blijkt dat er in het te vervenen gebied nog minstens tien, meestal kleinere grondeigenaren waren. Met al deze lieden moest toch op den duur een akkoord worden bereikt. Hieronder waren mensen met bekende namen, zoals Jan Breur, familie van de Hoornse houtkoper en zaagmolenaar, Willem van Hogendorp, bekend van de buitenplaats Sion en Jan en Dirk Ammerlaan. Het is wel bijna zeker dat zij deze grond speculatief hadden gekocht.

Ook later werden er nog regelmatig stukken grond aan buitenstaanders verkocht. Zo werd in 1806 nog een perceel van ongeveer twee morgen door het Armbestuur van 't Woudt verkocht aan Gerrit Palm, koekenbakker te Delft.

Duidelijk is dat de grondeigenaren het in ieder geval over één ding eens waren. Zij wilden een zo hoog mogelijke prijs voor hun grond en waren echt niet van plan de vervening zelf ter hand te nemen of in eigen beheer uit te voeren.

Het was dan ook min of meer de gewone gang van zaken dat hiervoor mensen werden ingeschakeld die van het vervenen hun beroep hadden gemaakt. Het waren al een soort projectontwikkelaars. Zij probeerden de grond in handen te krijgen, verveenden alles, lieten één of meer molens bouwen en maalden de veenplas weer droog. Na het verkavelen verkochten zij de grond weer. Maar dat was een proces van soms meerdere generaties.

Intussen blijft het stil in de polder langs de Zweth. Pas in 1808 komt er weer wat leven in de brouwerij, maar dan wel uit de hoek van tegenstanders der vervening. Een aantal ingelanden onder aanvoering van Pieter Korpershoek richt dan een verzoek aan Delfland om de verveningsvergunning van 1804 maar helemaal in te trekken. Delfland legt dit verzoek voor aan de Landdrost van het Departement Maasland, maar die wijst bij schrijven van 16 april 1808 dit verzoek af. Wel wordt nu de Gasthuismolensloot aangewezen als de westgrens van het te vervenen gebied. Eén der medestanders van Pieter Korpershoek was Jacob Grabel van der Kooij. Hij had zijn land direct ten westen van deze grens en viel nu dus buiten het te vervenen gebied, wat om de een of andere reden ook zijn bedoeling was.

De vervening neemt een aanvang

Aan de overkant van de Zweth was al sinds ongeveer 1760 een combinatie van in hoofdzaak Wateringse veenbazen bezig met het uitvenen van de Oud- en Nieuw Wateringveldpolder. Het is duidelijk dat zij de gebeurtenissen in de Woudse Polder nauwlettend hebben gevolgd. Het zijn dan ook Wateringse veenbazen die in 1808 een begin maken met het vervenen in de Woudse Polder. Dat is dan in de eerste plaats Cornelis van der Vree. Hij koopt de 17 morgen van Jan Droog langs de Gasthuismolensloot. Ook koopt hij de boerderij van Jan Droog die op het brede stuk boezemland langs de Zweth stond. Aan weerszijden van deze boerderij bouwt hij turfschuren. De restanten van deze boerderij zijn pas enkele jaren geleden gesloopt.

In 1808 begint ook Pieter Cornelis van der Hoeven te venen in de Woudse Polder. Hij koopt de ongeveer 20 morgen van Mr. Van der Kest Wittens langs de Lots- of Harnaswating. Hier stond al een schuur die hij waarschijnlijk als turfschuur ging gebruiken.

In 1808 is er ook voor het eerst sprake van de in het reglement voor de vervening verplicht gestelde commissie van toezicht en beheer op zaken de veenderij betreffende. Hierin worden dan benoemd: de Schout van Hof van Delft, Jacob Landmeter, A.P. Dijkshoorn en J. Ammerlaan als Ambachtsbewaarders van de Woudse Polder en Cornelis van der Vree met George Nicola als vertegenwoordigers der ingelanden van het te vervenen gebied. Zij kregen een vergoeding voor gemaakte onkosten en daarboven een "tractement". Voor de Schout en Secretaris was dit f 40,- en voor de overige commissieleden f 20,- per jaar.

Het uitvenen en voorts het maken van turf was een zwaar karwei en bovendien bijzonder arbeidsintensief. Voordat met het uitvenen kon worden begonnen, moest eerst de bovengrond worden afgegraven. De in het archief van Delfland nog aanwezige gegevens over de grondboringen wijzen uit dat het ging om een laag van ongeveer 50 cm dikte. Alleen dat was dus al een gigantisch karwei. De afgegraven grond werd in depot gebracht en later verwerkt in de reeds eerder genoemde bedijking rondom de Droogmakerij.

Het veen zelf werd door middel van een baggerbeugel boven water gehaald en dan per schuit naar de leg- of veenakkers vervoerd. Dat waren stroken grond die als langgerekte eilanden in de veenplassen waren drooggelaten. Deze veenakkers zijn op de kadasterkaarten uit die tijd duidelijk te zien. Op deze akkers werd de baggerspecie in lagen uitgespreid tot een laag was gevormd van ongeveer 30 cm dikte, de lengte van een turf dus. Nadat deze modderachtige substantie enigszins was opgedroogd, werd er meerdere malen "getreden" of "getript", dan werd er met plankjes onder de klompen over de drogende veenmassa gelopen om dat vast te trappen. Vervolgens werden er met een soort brede hark (krasser genaamd) in de lengte- en breedterichting lijnen ingekrast, waarlangs de turf op maat werd afgestoken. Na verder droging werd de turf opgeslagen in de turfschuren. "Ingeschuurd" was de vakterm. Turfschuren waren altijd gelegen aan wat breder water, zodat ook grotere turfschepen konden aanleggen om hun lading in te nemen.

In het Poldermuseum te Noorden bij Nieuwkoop zijn nog allerlei gereedschappen en werktuigen te zien die bij het vervenen werden gebruikt. In de directe omgeving van dit museum liggen de Nieuwkoopse Plassen, uitgeveende polders die niet zijn drooggemaakt.

De oppervlakten waarover de veenakkers werden belegd met veenspecie en waaruit dus de turf op maat werd afgestoken, dienden nauwkeurig te worden opgemeten. En dat gebeurde dan ook tot in drie cijfers achter de komma. In de hiervan bewaard gebleven administratie worden de oppervlakten namelijk niet alleen uitgedrukt in roeden, maar daarachter ook in voeten, palmen en duimen. Over deze oppervlakten moest namelijk per roe drie stuivers zogenaamd lastgeld worden betaald. De Schout van Hof van Delft was belast met het innen en het beheer van deze gelden,

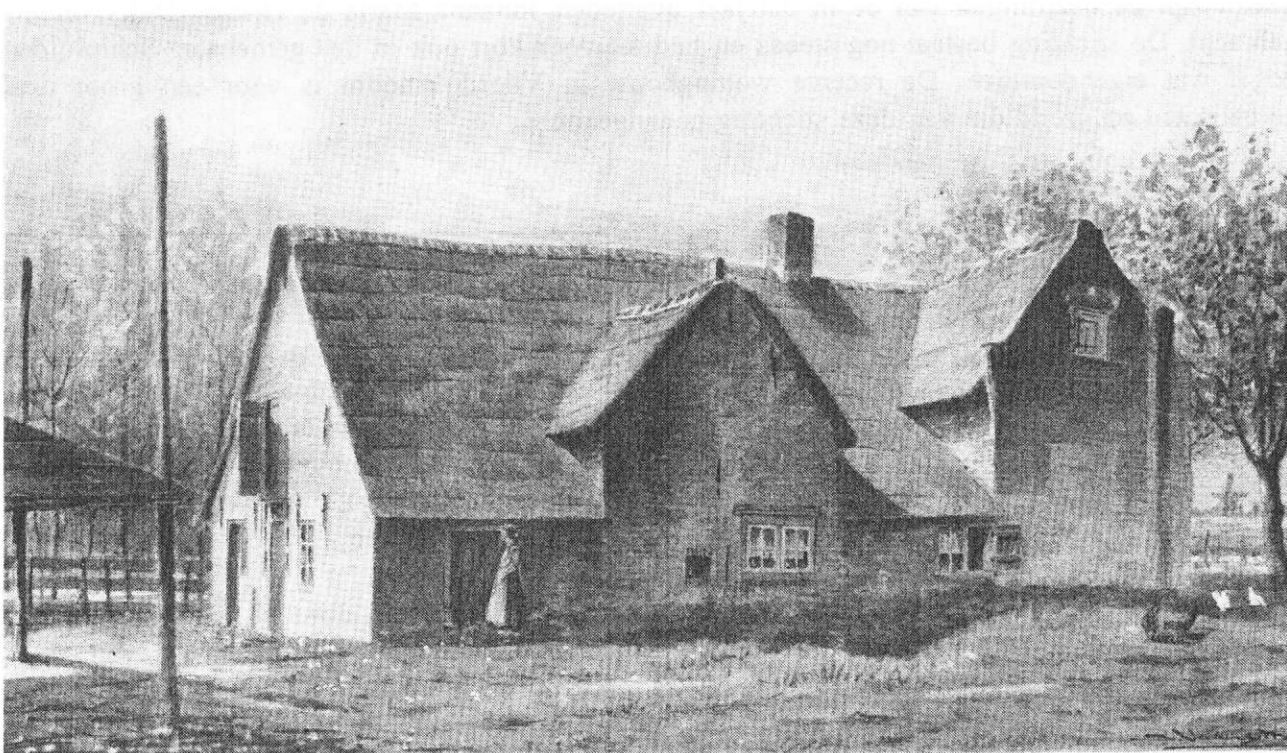
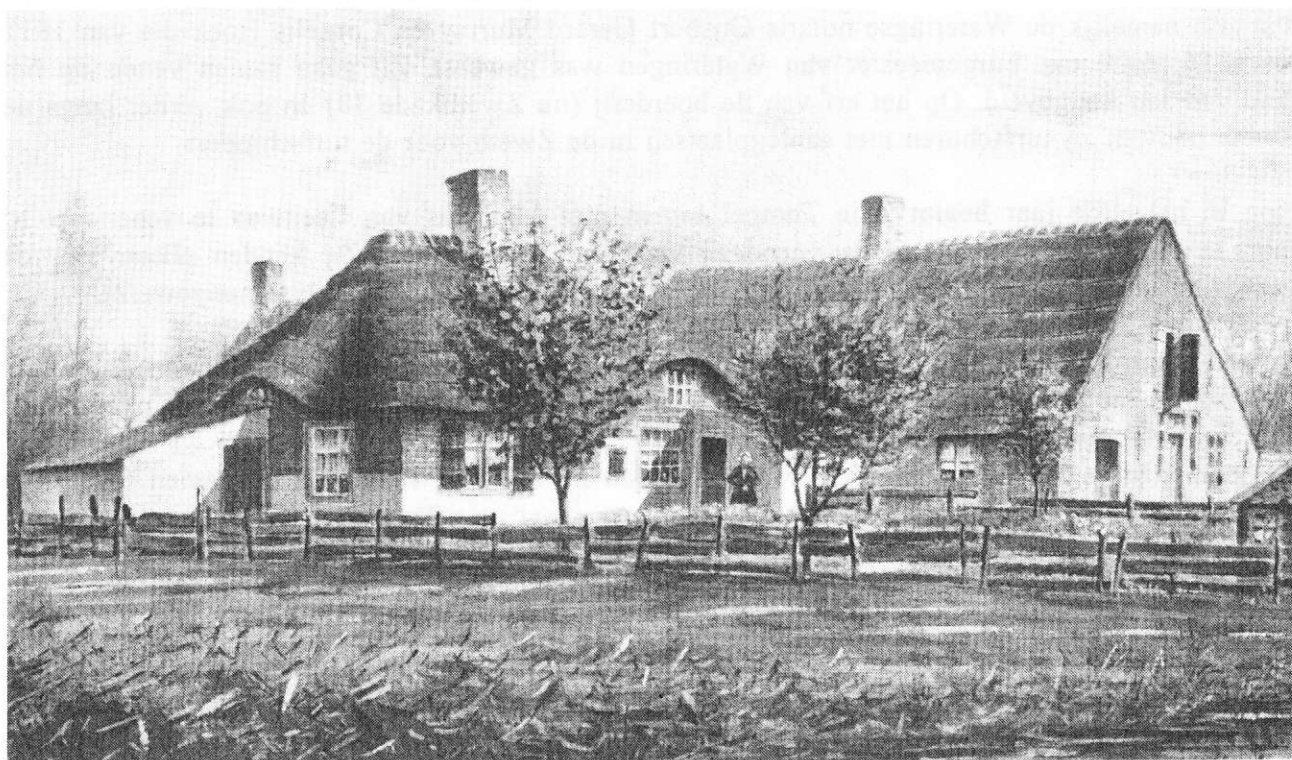
die in de eerste plaats dienden ter bestrijding van allerlei lopende kosten, zoals polderlasten, de vergoeding voor het college van toezicht op de veenderij, enz. Wat overbleef moest worden gestort in de al eerder genoemde afkoopkas en moest net als de waarborgsom worden belegd door middel van inschrijving in het Grootboek der Nationale Schuld. Het geld dat in de afkoopkas werd gestort, bleef dus wel eigendom van de verveners, maar mocht alleen worden gebruikt om te zijner tijd de droogmaking en het weer in cultuur brengen te financieren. De op de afkoopkas van de Droogmakerij betrekking hebbende administratie berust vrijwel compleet in het archief van Delfland.

De arbeiders die dit zware verveenwerk uitvoerden, stonden waarschijnlijk in aangenomen werk. Hun afrekening kan dan ook gebaseerd zijn geweest op de bovengenoemde oppervlakteberekening van de uitgespreide veenspecie.

Na deze, voor een goed begrip noodzakelijke uitweiding, gaan we weer terug naar de verveners in de Woudse Polder.

Zo is een groot deel van Laag-Nederland uitgegraven en verveend tot enorme waterplassen. De twee werkers op de voorgrond halen met hun baggerbeugel de veenspecie boven water die zij dan met hun praam naar de leg- of veenakkers vervoeren en daar uitspreiden. De man rechts is op zo'n veenakker bezig de reeds enigszins gedroogde veenspecie te treden. De werkman op de achtergrond steekt de turf af langs de vooraf ingekraste lijnen. Schoolplaat uit circa 1900.

De boerderij van Jan Droog op het boezemland langs de Zweth van twee kanten gezien.
Op het erf stonden de turfschuren van waaruit vele miljoenen stuks Woudse turf in de
turfschepen zijn geladen.

Collectie Gemeentearchief Rotterdam, bekend als de boerderij Bellekom.
Verheul 1927. Cat. nummers 93 en 95.

Zoals reeds eerder vermeld, waren daar in 1808 de eerste verveners met hun werk begonnen. Het duurde tot 1817 eer zij gezelschap kregen, maar dan wel van een bijzonder koppel verveners. Dat zijn namelijk de Wateringse notaris Gijsbert Gerard Murray en Cornelis Hoek die van 1811 tot 1814 maire c.q. burgemeester van Wateringen was geweest. Zij gaan samen venen op het land van Jan Langeveld. Op het erf van de boerderij (nu Zwethkade 38) en ook verder langs de Zweth bouwen zij turfschuren met aanlegplaatsen in de Zweth voor de turfschippers.

Nog in hetzelfde jaar begint Arie Tempel samen met Martinus van Leeuwen te venen op 10 morgen direct ten oosten van de veenderij van Murray en Hoek. Zij kenden elkaar van de vervening in de Wateringveld-polders en hebben waarschijnlijk eendrachtig samengewerkt.

In 1825 werd notaris Murray burgemeester van Wateringen. Hij zou dat blijven tot 1850. Voordat hij burgemeester werd, had hij zijn aandeel in de veenderij waarschijnlijk al overgedaan aan zijn compagnon in deze, Cornelis Hoek.

Als compagnon van Cornelis Hoek komen we dan in 1823 en 1826 nog de namen tegen van respectievelijk Jacob Vlok en Leendert van Leeuwen, maar na enkele jaren verdwijnen die weer.

Rond 1833 maakt Cornelis Pancras Persoon zijn entree als vervener in de Woudse Polder. Hij is veenman en korenmolenaar te Wateringen. Hij kan het kennelijk met Hoek goed vinden, want samen kopen zij alle andere verveners uit en voltooiën in 1845 de vervening in de Woudse Polder. De verveningsvergunning liep in 1844 af, maar zij hadden al een jaar uitstel gekregen. De familie C. Hoek en C.P. Persoon zijn dan samen eigenaar van een waterplas van ongeveer 90 ha. Bijna, want een perceel van minder dan 1,5 morgen mocht C. Hoek wel uitvenen, maar het was niet te koop. Deze grond bevond zich nabij Zwethkade 17 en was eigendom van de in Den Haag gevestigde stichting "Nalatenschap de Drevon". Deze stichting is opgericht in 1808 en daarin zijn de bezittingen van de in dat jaar overleden Johanna Maria de Drevon-Dutry ondergebracht. De stichting bestaat nog steeds en had tot voor kort ook in de gemeente Schipluiden nogal wat eigendommen. De recente woningbouw in Voordijkshoorn is voor een groot deel gerealiseerd op grond die van deze stichting is aangekocht.

De droogmaking van de uitgeveende plas

Maar terug naar de grote waterplas in de Woudse Polder. Hier was intussen door de opzichter die namens Delfland toezicht hield op de vervening al een plan uitgewerkt voor de droogmaking en het weer in cultuur brengen van het uitgeveende gebied. Zijn naam was Jacobus Petrus van den Berg en hij was als landmeter in dienst bij het Hoogheemraadschap. Hij had kennelijk ook bouwkundig nogal wat in zijn mars, want hij maakte het plan voor de bouw van de molen. Het moest een bijzondere molen worden, want in verband met de grote opvoerhoogte kon niet worden volstaan met het tot dan toe gebruikelijke schep-rad, maar moest de molen worden uitgevoerd als vijzelmolen. Dat betekende weer dat het ook een bijzonder krachtige molen moest zijn. De wieken moesten een vlucht hebben van ruim 28 m.

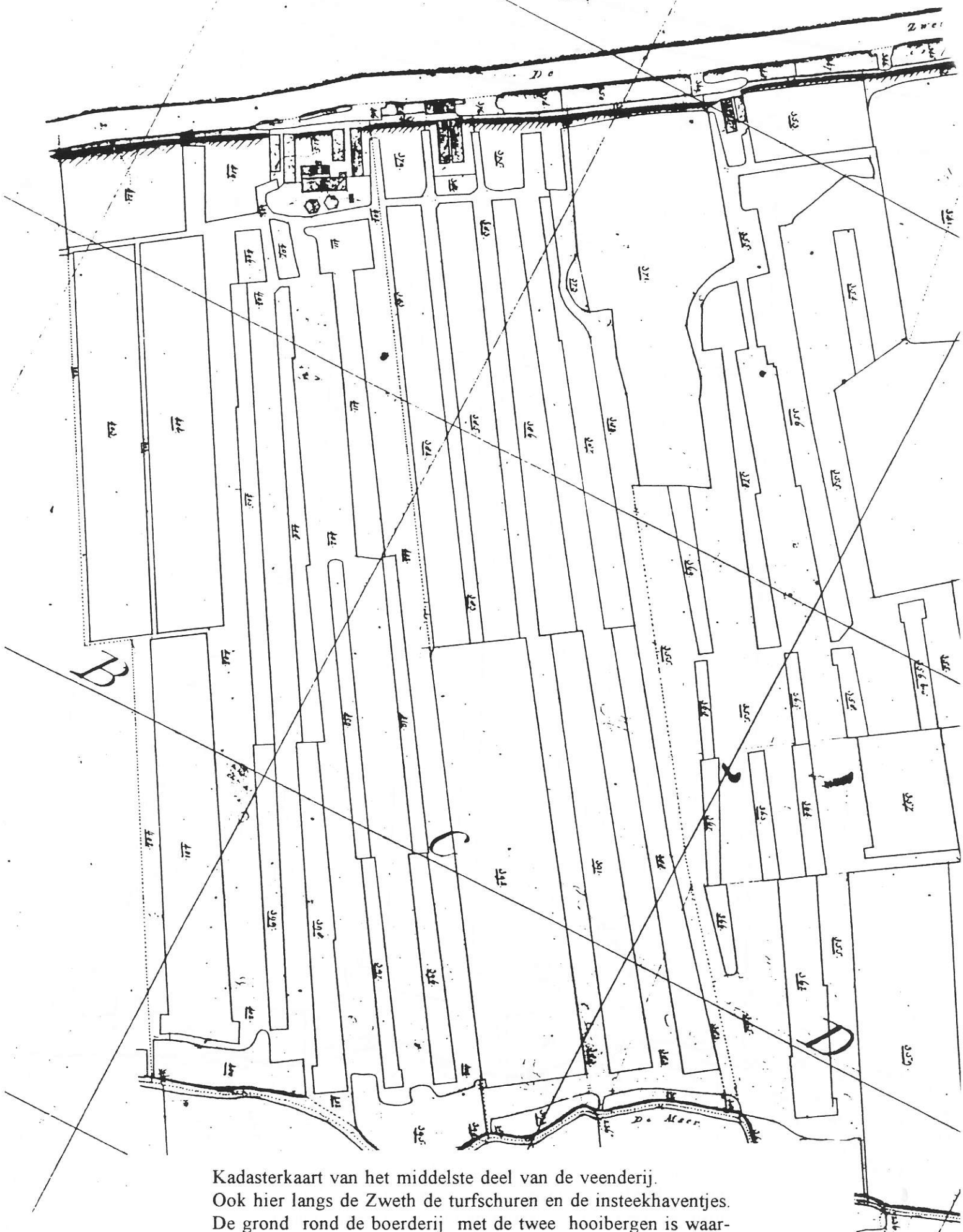
"De Meer"

Op de scheiding van de Droogmakerij en de Woudse polder ligt de kreek "De Meer". Dit water maakte vroeger deel uit van het stroomgebied van de Lier of Lee, die tot de 12de eeuw in verbinding stond met de zee.

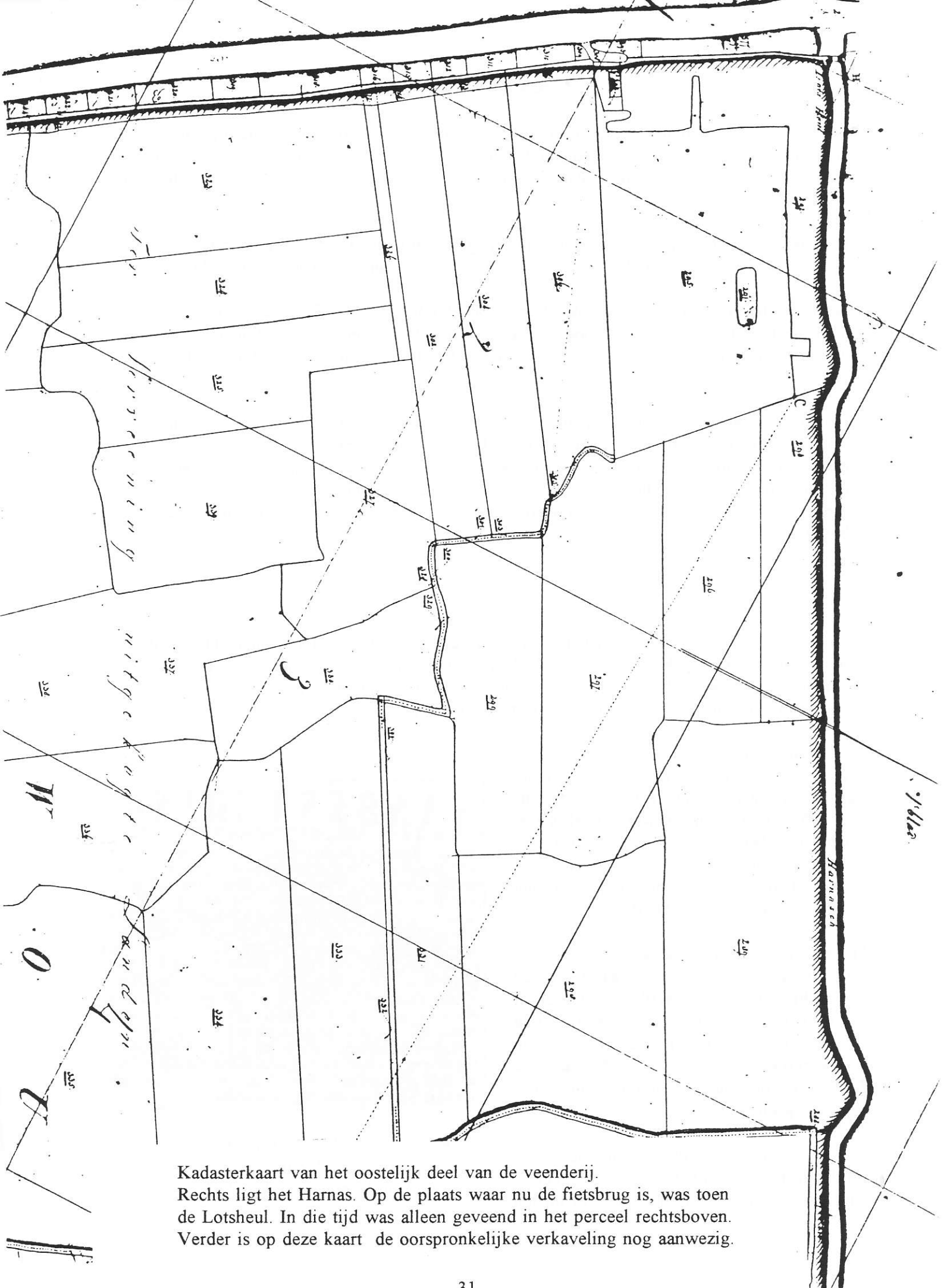
De Meer heeft altijd al een belangrijke rol gespeeld in de afwatering van dit gebied. Voordat rond het jaar 1200 het Harnas werd gegraven, liepen vertakkingen van de Meer zelfs door tot in de huidige Harnaspolder. Op oudere kaarten is b.v. duidelijk te zien dat de molensloot in deze polder van oorsprong een uitloper is van de Meer.

Kadasterkaart van het meest westelijk deel van de veenderij.
Onder de Meer en boven de Zweth met de turfschuren en de
insteekhaventjes van waaruit de turf werd "ingeschuurd".
De langgerekte percelen zijn leg- of veenakkers.
Langs de meest linkse verticale lijn loopt nu het fietspad.

Kadasterkaart van het middelste deel van de veenderij.
 Ook hier langs de Zweth de turfschuren en de insteekhaventjes.
 De grond rond de boerderij met de twee hooibergen is waar-
 schijnlijk niet uitgeveend. Deze boerderij is nu Zwethkade 38.

Kadasterkaart van het oostelijk deel van de veenderij.
 Rechts ligt het Harnas. Op de plaats waar nu de fietsbrug is, was toen
 de Lotsheul. In die tijd was alleen geveend in het perceel rechtsboven.
 Verder is op deze kaart de oorspronkelijke verkaveling nog aanwezig.

KADASTER

In 1811 werd in Holland, op bevel van de Franse bezetter, begonnen met het opmaken van het kadaster. Na de val van Napoleon lag het werk stil tot 1818. In dat jaar werden de werkzaamheden hervat en met inachtneming van de voorschriften uit de Franse tijd, in 1832 voltooid.

De kaartfragmenten op de drie voorgaande pagina's zijn genomen uit de oudste kadasterkaarten van de Woudse Polder en geven de situatie weer van ongeveer het jaar 1830.

Deze kaarten zijn destijds gemaakt door de landmeter van het kadaster 1^e klasse Charlemagne Chr. E. Machen. Hij woonde naast de Ned. Herv. kerk te Schipluiden en hij was getrouwd met de bakkersdochter Maria Tukker. In zijn woonplaats was hij een man van betekenis.

Landmeter Machen en zijn mannen hebben in de Woudse Polder heel wat werk moeten verzetten om de veenderij zo nauwkeurig in kaart te kunnen brengen. De perceelnummers lopen van 291 tot en met 466, hetgeen betekent dat zij 176 percelen moesten inmeten. Deze percelen moesten bovendien in de daarvoor bestemde registers worden ingeschreven met een aanduiding waarvoor de grond werd gebruikt, in dit geval bijvoorbeeld veenakkers, boshakhout enz.

Het plan voor de droogmaking en het weer in cultuur brengen wordt ingediend bij het Provinciaal Bestuur en op 21 oktober 1845 goedgekeurd. Ook komt er toestemming om uit de afkoopkas in termijnen een bedrag op te nemen van f 88.000,-. Opname der termijnen zal in overeenstemming zijn met de vorderingen der werkzaamheden.

Op 21 en 28 november 1845 verschijnt er een advertentie in het Delftsch Weekblad, waarin wordt aangekondigd dat op 2 december 1845 de bouw van een wind-vijzel-watermolen in de Woudse Polder zal worden aanbesteed. Het uitgebreide bestek en een fraaie tekening berusten nog in het archief van het Hoogheemraadschap van Delfland.

J.P. van den Berg had de bouw van de molen begroot op f 28.000,-. De laagste van de zes inschrijvers was Jan Willem de Groot uit Gorinchem, die inschreef voor een bedrag van f 25.600,-. Er kwam later nog wel een meerwerkrekening van f 2.022,55, maar ook dan blijven de bouwkosten nog keurig binnen de begroting.

Uit de administratie die tijdens de bouw werd bijgehouden, zijn nog wel wat interessante posten te memoreren. Zo werd bij het

AANBESTEDING.

SCHOUT EN GEGOMMITTEERDEN tot de Zaken van de Veenderij in den *WOUDSCHEN POLDER* onder *HOF VAN DELFT*, zullen op *Dingsdag den 2 December 1845, des voormiddags ten 12 ure*, ten Huize van *J. KOREMANS*, aan de Groote Markt te Delft, in het Openbaar **AANBESTEDEN**:

Het Maken enz. van een **ACHTKANTE WIND-VIJZEL WATERMOLEN**.

Het Bestek zal acht dagen te voren ter lezing liggen in het Stads Koffijhuis voornoemd, in het Koffijhuis genaamd *CASINO* bij *C. Becker*, en in het Stads Logement bij *G. Huybers*, te Delft, alsmede verder op zoodanige plaatsen als gebruikelijk is.

Nadere Inlichtingen te bekomen bij den Fabrik en Landmeter van Delfland *J. P. VANDENBERG Jz.*, te Delft, door wien drie dagen vóór de besteding aanwijzing in loco zal worden gedaan.

*De advertentie in het Delftsch Weekblad van 21 en 28 november 1845.
Foto Gemeentearchief Delft.*

leggen van de eerste steen een bedrag van *f* 102,50 uitgetrokken als fooi voor de ambachtslui die aan de molen werkten en de grondwerkers die met de bedijking bezig waren. Het waren waarschijnlijk heel wat mannen die mee moesten delen, maar niettemin was het voor die tijd een royaal bedrag.

De firma Enthoven leverde voor *f* 786,62½ de ijzeren bovenas, waarin de roeden gestoken moesten worden. De voorgeschreven lengte van deze roeden was ruim 28 m. en de zwaarte in het midden ongeveer 40 x 40 cm.

Bij de bouw van de molen fungeert als dagelijks opzichter de Hoornse timmerman-molenmaker Bruno Groenewegen. Hij stuurt hiervoor een rekening van 8 maanden toezicht à *f* 60,—, totaal *f* 480,—. Daarboven komen dan nog 58 dagen à *f* 1,50 "wegens gehouden opzicht in 't kalkhok gedurende het metselwerk". We mogen hieruit opmaken dat de opperlieden bij het maken van de metselspecie stevig werden gecontroleerd.

De bouw van de molen verloopt kennelijk zonder al te veel problemen, want reeds in augustus 1846 wordt de molen, zoals dat heet "voor de eerste keer opgeleverd" en maakt Sijmen Planke zijn entree als eerste molenaar van de Droogmakerij. Onder toezicht van de molenmakers kan hij dan beginnen aan het grote karwei: het droogmalen van de 90 ha grote waterplas. We mogen aannemen dat Sijmen bij gunstige wind zijn molen ook 's nachts weleens moest laten draaien, zodat hij in de praktijk kennis maakte met het oude molenaarsrijm:

"Het molenaarsleven is van God gegeven maar het malen bij nacht heeft de duivel bedacht".

Aannemer De Groot schijnt zijn werk tot ieders tevredenheid te hebben uitgevoerd, want in november 1846 wordt de molen "voor de tweede keer opgeleverd" en krijgt hij zijn laatste termijn plus de meerwerkrekening uitbetaald.

De opdrachtgevers zijn dankbaar voor het goede verloop van de bouw en zij besluiten om *f* 300,— aan de armen van de gemeente Hof van Delft te geven. Zij zijn ook duidelijk trots op hun molen, want in de muur wordt een gedenksteen aangebracht met het opschrift:

GESTICHT A 1846

C. Hoekwater

A.P. Dijkshoorn

J.D. Ammerlaan

C. Hoek

C.P. Persoon

P.M. Hoek

J.P. van den Berg Jzn.

Burgemeester

Schout van 't Ambacht
van Hof van Delft.

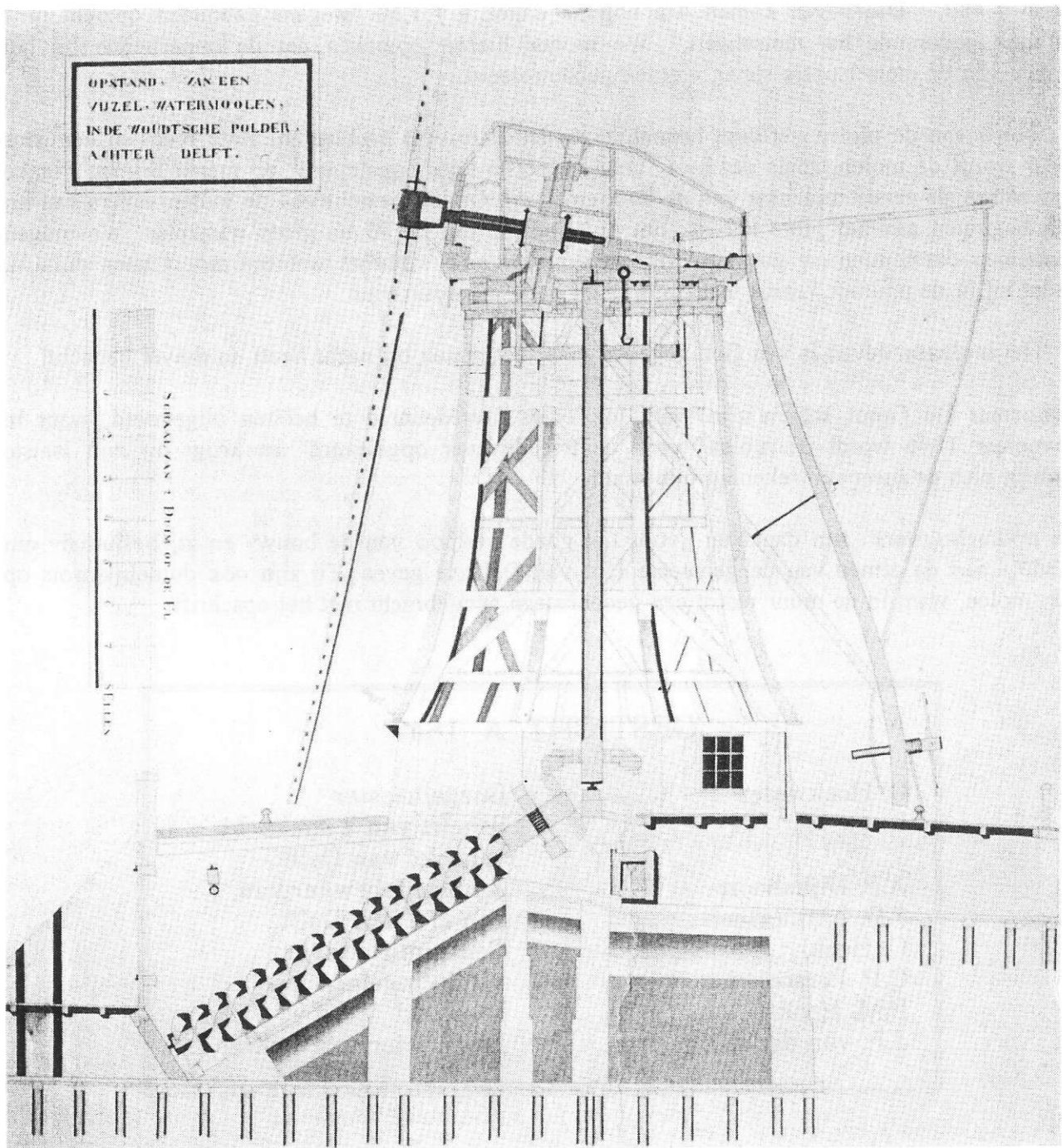
Ambachtsbewaarders
van Hof van Delft.

Gecommitteerden
uit de Ingelanden.

Ingeland

Landmeter van Delfland.

Eind 1845 werd niet alleen begonnen met de bouw van de molen, maar werd ook een aanvang gemaakt met de aanleg van de ringdijk. Hiertoe moest vooral de bedijking langs de Lots- of Harnaswating en langs de Zweth worden versterkt. Dit werk moest gereed zijn voordat de plas zou worden drooggemalen. Immers omdat de polder ongeveer 1,70 m was uitgeveend, kwam er een veel grotere druk op de bedijking langs het boezemwater en moest het binnentalud een veel flauwer verloop krijgen.

De tekening van de molen in de Woudse Polder

BESTEK EN VOORWAARDEN, waarnaar Schout en Gecommitteerden tot de zaken der Veenderij in den *Woudschen Polder*, onder Hof van Delft, voornemens zijn publiek aan te besteden:

Het Maken en in complete orde Opleveren van een **ACHTKANTEN WIND-VIJZEL-WATERMOLEN**, ter plaatse waar dezelve zal zijn afgebakend, en zulks met de Leverantie van alle de daartoe benoodigde *Materialen*.

ARTIKEL 1.

De maat en het gewigt in dit Bestek bepaald, is de Nederlandsche ellemaat en *MaatenPeil*. het Nederlandsche pond.

Het peil, het Delflandsche boezempeil, hetwelk geplaatst is en zal aangewezen worden aan den Nieuwen Woudschen Molen.

ART. 2.

De bovenkant der dennenvloer van het achtkant en den achterwaterloop moet leggen beneden het peil	5,07 el.	<i>Hoofd-afmetingen.</i>
De vloer van den voorwaterloop, bij den slagdorpel der wachtdeur, beneden het peil	0,80 »	
En voor bij het buitenfront, beneden het peil	1,40 »	
Het hart der vijzelspil, beneden het peil	4,30 »	
De lengte van den voorwaterloop, te rekenen uit den voorkant der slagstijlen van de wachtdeur, is	10,35 »	
De gezamentlijke lengte der kokermuren, benevens de achterwaterloops- of vleugelmuren, mede gerekend uit de voorkant van gemelde slagstijl	15,30 »	
De hoogte der voorwaterloopsmuren, benevens der molenwerf, tegen de Molen 1,25 el, en aan de buitenkant 0,90 el boven peil, dus gemiddeld boven peil	1,075 »	
De kokermuren zullen tot zoodanige hoogte opgetrokken worden, dat het midden der aanrazering boven het gewelf op 20 duim, en aan weerszijden op 65 duim beneden de bezane grond der molenwerf komt		

Het bestek van 28 juni 1845

Zoals eerder vermeld, moest voordat destijds met de eigenlijke vervening kon worden begonnen, de bovengrond worden afgegraven en in depot worden gebracht. Nu is het dus zo ver dat deze grond verwerkt gaat worden.

Onder leiding van de opzichter-landmeter J.P. van den Berg wordt het werk voortvarend aangepakt. In december 1845 worden bij C. Schram in Sliedrecht niet minder dan 80 kruiwagens gekocht. Ze worden per schip aangevoerd en ze kosten f 2,70 per stuk. Het zullen wel tweedehands wagens zijn geweest, want de zes wagens die wagenmaker Loomans uit Kwintsheul levert kosten f 6,-. "Gemaakt van best iepen", vermeldt de rekening. Ook de weduwe Van Blijswijk uit Wateringen komt in aanmerking voor de levering van zes kruiwagens, die kosten eveneens ongeveer f 6,-. Ook Bruno Groenewegen doet goede zaken. Hij levert ongeveer een kilometer kruiplanken. Ook wordt er een aantal pramen gehuurd die via een soort overtoom bij 't Woudt vanuit de Monsterwatering in de polder worden gebracht.

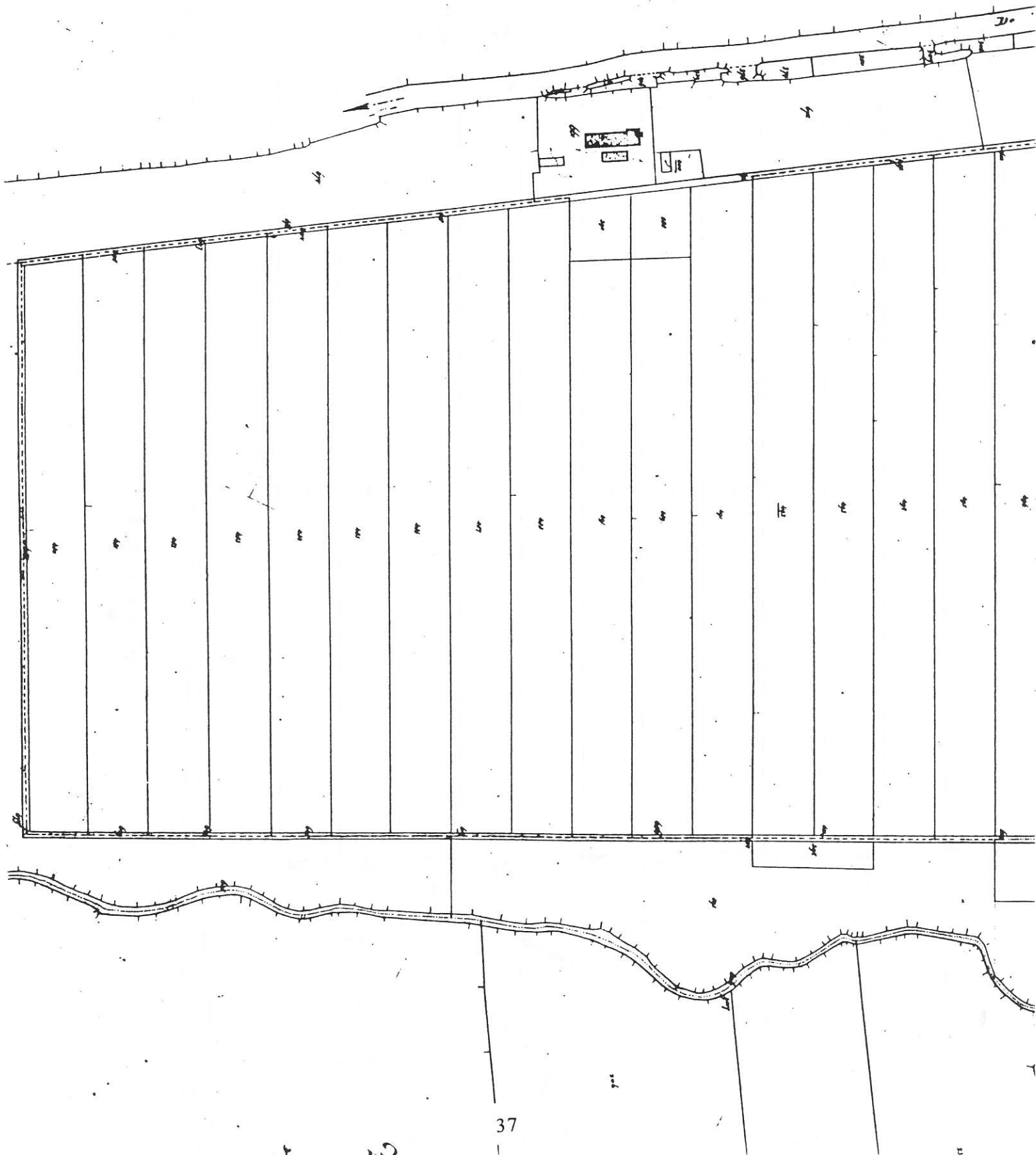
De uitvoering van dit omvangrijke grondwerk gebeurde in hoofdzaak als zogenaamd daggeldwerk. Eén en zeventig weekstaten met de namen van de grondwerkers, hun functie en de verloonde bedragen bevinden zich in het archief van Delfland. Uit deze staten blijkt dat er met het karwei op 9 november 1845 werd begonnen met zeven man. Er waren weken dat er met veertig man aan de bedijking werd gewerkt. De lonen per dag varieerden van f 2,- voor een putbaas tot f 0,60 voor een daggelder. De laatste weekstaat gaat over de week van 21 tot 26 maart 1847. Op dat moment is waarschijnlijk al het grondwerk klaar, dus ook de ringsloot en de kavelsloten. Dan heeft de eeuwenoude verkaveling van vóór de vervening plaats gemaakt voor de strakke regelmaat van 30 percelen die allemaal even breed zijn.

Reeds eerder was toestemming verleend om deze omvangrijke grondwerken uit de afkoopkas te financieren. Op 7 maart 1847 wordt hiervoor een bedrag van f 23.000,- als laatste termijn opgenomen.

Er moeten nog bruggen komen over de berm- of ringsloot langs de Zweth. Ook hiervoor maakt J.P. van den Berg een tekening. Arie van der Berg, meestertimmerman te Delft, maakt vier bruggen voor f 1.275,-. De Delftse meestertimmerman J. Jutte maakt nog twee bruggen over dezelfde sloot. Dat zullen wel voetbruggen zijn geweest, want deze kosten maar f 318,40. Eind 1847 worden de bruggen opgeleverd.

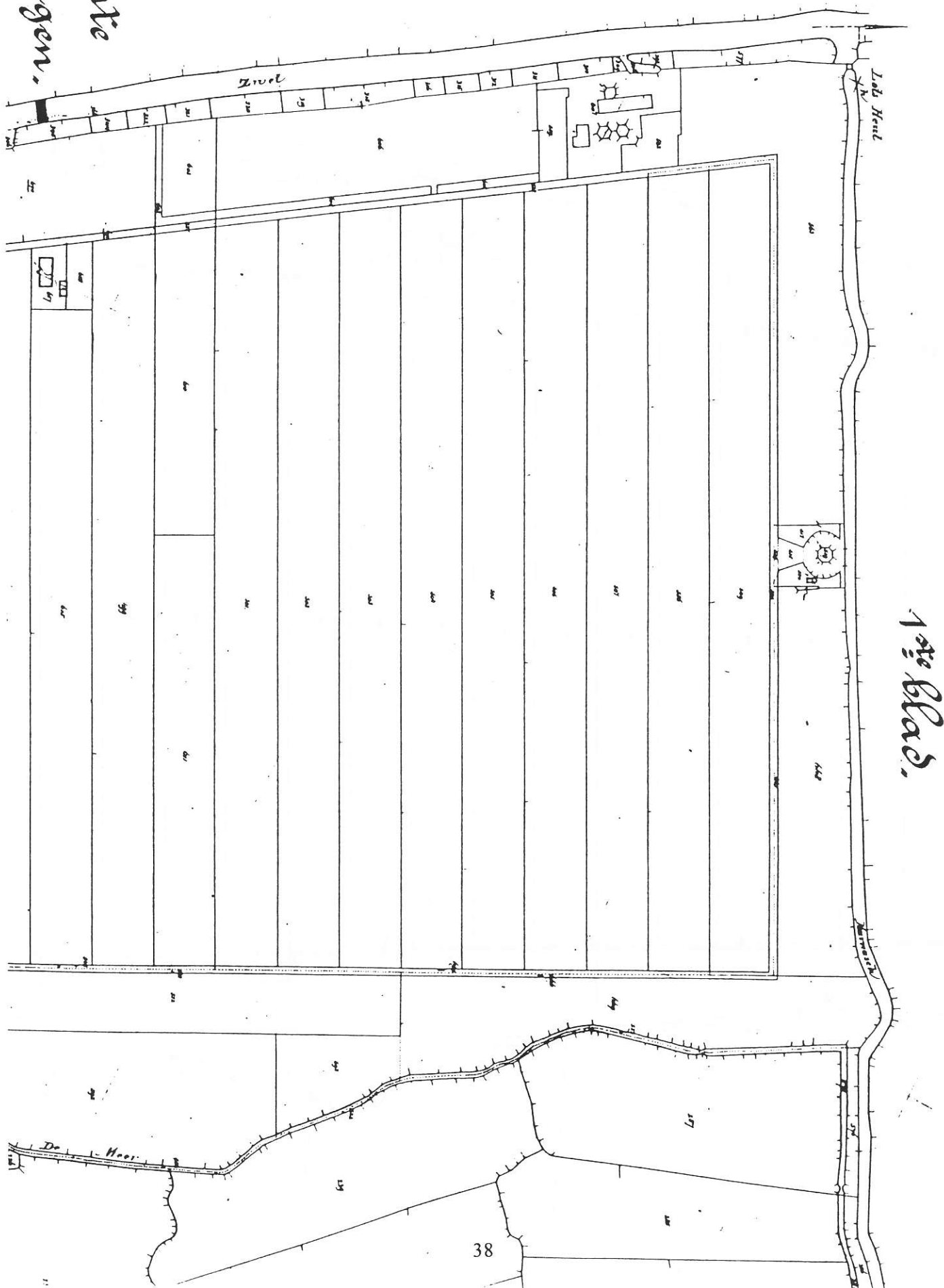
Intussen was het met de bereikbaarheid van wat we van nu af de Droogmakerij zullen noemen, maar zeer matig gesteld. Een brug over de Zweth zoals we die kennen was er namelijk nog niet. Wel lag er langs de Zweth een min of meer bouwvallige heul over de Lots- of Harnaswatering, dat was de Lotsheul. Ook was er een heul over de Monsterwatering, de Monsterse Heul. Het pad langs de Zweth was echter niet meer dan een voetpad. Door de ingelanden van de Droogmakerij werd daarom besloten om een rijbrug te maken over de Zweth tegenover de Dorpskade. J.P. van den Berg maakte hiervoor het bestek en de tekening die op 22 juli 1847 werden goedgekeurd. Ook komt er toestemming om uit de afkoopkas een bedrag van f 3.000,- op te nemen om de rekening te betalen. Bastiaan Veth, meestertimmerman te Delft, bouwt de brug voor f 2.645,-. De oplevering vindt op 2 november 1847 plaats.

Deze brug was wat de bereikbaarheid van de Droogmakerij betreft wel een grote verbetering, maar toch waren de problemen nog niet helemaal opgelost, want de Dorpskade die de scheiding vormde tussen de Oud- en Nieuwwateringveldpolder, was eigendom van deze polders. Er moest dus een recht van overpad gevestigd worden ten behoeve van de Droogmakerij.

Gemeente
Wateringen.

EEN STRAKKE REGELMAAT VAN DERTIG PERCELEN DIE
ALLEMAAL EVEN BREED ZIJN

1ste Blad.

Het beheer van de nieuwe polder

Op 16 augustus 1849 wordt er bij notaris Vernée een akte opgemaakt waarbij een aantal praktische zaken worden geregeld. Zo krijgt de Droogmakerij het recht van overpad via de Dorpskade tot aan de openbare weg in Wateringen. Wel moeten de ingelanden van de Droogmakerij "bundertaalsgewijs" bijdragen in het onderhoud van de Dorpskade en van de daarin gelegen bruggen.

Ook wordt bepaald dat het onderhoud en het zonodig vernieuwen van de rijbrug over de Zweth voor rekening van de Droogmakerij zal zijn.

Tevens worden bij deze akte de eigendomsgrenzen binnen de Droogmakerij vastgesteld. De mannen van het kadaster zijn intussen langs geweest en hebben de nieuwe verkaveling opgemeten, in kaart gebracht en genummerd. Oppervlaktematen worden dan niet meer uitgedrukt in morgen maar in bunders of hectaren.

Cornelis Hoek is dan eigenaar van ongeveer 46 bunder gelegen aan de westzijde van de Droogmakerij. Cornelis Pancras Persoon heeft ongeveer 30 bunder gelegen aan de oostzijde, dus langs van wat we van hieraf het Harnas zullen noemen. De enige zoon van Cornelis Hoek, Petrus Martinus, heeft samen met de boedel van zijn overleden vrouw ongeveer 13 bunder in het midden van de Droogmakerij. Tussen de grond van C.P. Persoon en P.M. Hoek ligt dan tenslotte ruim 1 bunder als eigendom van de Stichting de Drevon.

In 1850 wordt bovengenoemde Petrus Martinus Hoek burgemeester van Wateringen. Hij is de opvolger van G.G. Murray die rond het jaar 1817 samen met Cornelis Hoek nog ongeveer zeven jaar heeft geveend in de Woudse Polder.

Vader Cornelis Hoek is intussen 82 jaar geworden en zal wel op zijn lauweren zijn gaan rusten. C.P. Persoon heeft ook nog zijn korenmolen en hij zowel als de nieuwe burgemeester zijn volop betrokken bij de vervening en droogmaking van de Wateringveldpolders.

Alle aanleiding om aan te nemen dat zij niet veel tijd hebben om zich met de Droogmakerij te bemoeien. Waarschijnlijk was het land in die dagen verhuurd als bouwland.

Reeds enkele malen kwam de zogenaamde afkoopkas ter sprake, de rekening waarop tijdens de vervening grote bedragen werden vastgezet, als zekerheid dat de door de uitvening ontstane plassen weer drooggemaakt zouden worden. In feite ging het reglement waarin deze zaken werden vastgelegd nog verder. De gelden namelijk die na betaling van alle kosten voor droogmaking en weer in cultuur brengen nog in de afkoopkas zouden overschieten, behoefden niet te worden uitgekeerd aan de ingelanden, maar de overheid had het recht deze gelden in beheer te houden. Het was namelijk gebleken dat het uitvenen, dus het winnen van turf, in het algemeen een bijzonder winstgevende bezigheid was. Dit in grote tegenstelling tot de situatie na de droogmaking. Voor de beheersing van het waterpeil in de vaak diep gelegen polders waren krachtige en dus kostbare bemalingen nodig. Ook de hoge bedijkingen waren duur in onderhoud. Hoge lasten en vooral in natte zomers een lage opbrengst. Niet voor niets zegt een rijm uit die tijd:

"De eerste generatie vond er subiet de dood.
De tweede leed er grote nood.
De derde pas had er zijn brood."

Het kwam dan ook vaak voor dat de ingelanden zelfs niet in staat ware de polderlasten op te brengen. De overheid gebruikte dan het geld uit de afkoopkas om orde op zaken te stellen.

Ook in de afkoopkas van de Woudse Droogmakerij was, na aftrek van alle kosten van droogmaking en in cultuur brengen, nog een behoorlijk saldo aanwezig. De vier ingelanden, te weten vader Cornelis Hoek, zoon Petrus Martinus, Cornelis P. Persoon en nog steeds de Stichting de Devron vinden het maar niets dat de overheid op haar centen zit te passen. Gedateerd 6 februari

1851 sturen zij een brief aan "Zijne Majesteit den Koning" waarin zij "met den meesten eerbied te kennen geven", dat zij toch wel graag dat batig saldo zouden willen incasseren.

Zij zijn uiteraard goed op de hoogte met de gang van zaken in andere droogmakerijen en weten precies waar zij met betrekking tot de terugbetaling problemen kunnen verwachten. Dat is namelijk bij de rentabiliteit van de Droogmakerij. Zij schrijven dat de droogmakerij waarmee zij in 1845 zijn begonnen "met het gelukkigst gevolg is ten einde gebragt, zoodat het jaar 1847 reeds een rijken oogst van de landen heeft opgeleverd".

Zij schrijven verder "Dat ook de volgende jaren even gelukkige resultaten hebben gehad en het meer dan voldoende bewezen is, dat de werken tot waterkering dienende, alsmede het werktuig tot het uitmalen van water, de meest zekere waarborgen opleveren voor het voortdurend droog en bebouwbaar houden der landerijen, zoals tot hiertoe zelfs onder minder gunstige omstandigheden het geval is geweest".

Ook stellen zij dat "het voor de meest geïnteresseerden der adressanten wenselijk is vrij te kunnen beschikken over dit hun eigendom ter vergroting van het fonds, dat in hunne nijverheid rouleert, terwijl bepaaldelijk het aandeel van sommige adressanten in de droogmaking van de Oude- en Nieuw-Wateringveldsche Polders vele gelden vordert."

"Zijne Majesteit den Koning" komt kennelijk onder de indruk van hun verhaal, want bij Koninklijk Besluit van 21 juni 1851 krijgt de Schout van Hof van Delft die met de "gecommitteerden tot de zaken van de Veenderij in de Woudsche Polder" de afkoopkas beheerde, toestemming om met de ingelanden af te rekenen. Na aftrek van allerlei kosten is er dan een batig saldo van f 35.400,15, dat "bundertaalsgewijs" onder de ingelanden wordt verdeeld.

Deze schijnbaar onbelangrijke gebeurtenis is in wezen een mijlpaal in de geschiedenis van de Droogmakerij, want hieruit blijkt dat de overheid vertrouwen had in haar rentabiliteit. Er waren ook in Delfland droogmakerijen waar de welvaart ver te zoeken was en daar de overheid de afkoopkas dus niet uitkeerde. Zelfs tot vandaag de dag heeft Delfland nog enkele van dergelijke afkoopkassen in beheer.

Een tweede punt van belang was dat, hoewel de Droogmakerij deel bleef uitmaken van de Woudse Polder, het bestuur in allerlei opzichten zelfstandig kon handelen en niet meer onder curatele stond van de Schout met de veenderijcommissie.

Ook molenaar Cornelis P. Persoon heeft kennelijk alle vertrouwen in de toekomst van de Droogmakerij. Op zijn 30 bunder langs het Harnas laat hij een flinke boerderij bouwen, later bekend als de woning van Zonneveld. "Gesticht door C.P. Persoon", vermeldt de ingemetselde gedenksteen niet zonder trots, en dan volgt de mededeling: "de eerste steen gelegd door Hubertus Cornelis Persoon Den 3 juny 1851". Als pachter komt op de nieuwe woning Johannes van der Loos uit Wateringen.

In 1852 overlijdt Cornelis Hoek op 84-jarige leeftijd. Hij is ongetwijfeld één der belangrijkste figuren in de geschiedenis van de Droogmakerij. Ook maatschappelijk was hij een man van betekenis. Hij was in Wateringen niet alleen vier jaar burgemeester, maar hij maakte ook als wethouder nog een aantal jaren deel uit van het gemeentebestuur. Bovendien was hij kerkmeester van R.K. parochie aldaar.

Zijn zoon Petrus Martinus erft de eigendommen van vader Cornelis in de Droogmakerij. Dit bezit omvat de oude boerderij van voorheen Jan Langeveld met ongeveer 45 bunder wei- en bouwland.

In 1855 wordt er een overeenkomst gemaakt tussen de ingelanden van de Droogmakerij en die van de Wateringveldpolders. Hierbij worden de wederzijdse rechten en verplichtingen ten aanzien van het in 1849 gevestigde recht van overpad ten behoeve van de Droogmakerij nog eens aangescherpt. Er wordt dan overeengekomen dat de ingelanden der Droogmakerij voor een vierde deel zullen bijdragen in de onderhoudskosten van de Dorpskade en van de daarin gelegen

drie bruggen. Eén van deze bruggen blijkt te liggen in de openbare weg ten westen van het woonhuis bij de korenmolen te Wateringen. Ook in de kosten van het zonodig vernieuwen der bruggen zal de Droogmakerij voor een kwart moeten bijdragen. De ingelanden van de Droogmakerij konden natuurlijk hun uitpad naar de openbare weg niet missen, maar zij moesten er wel wat voor over hebben.

Tijdens de ontwerpfasen van het kruispunt Veilingroute-Dorpskade is deze overeenkomst nog door enkele ingelanden van de Droogmakerij ter tafel gebracht, teneinde de plaatselijke overheden te overtuigen van hun recht op een onbelemmerd overpad via de Dorpskade.

In 1857 overlijdt Petrus Martinus Hoek. Hij is dan pas 51 jaar. Zijn 25-jarige zoon Cornelis Petrus volgt hem op als burgemeester van Wateringen. Hij is daarmee de derde Hoek die dit ambt bekleedt.

In 1858 moet het omvangrijke bezit van Petrus Martinus worden verdeeld. Burgemeester Cornelis Petrus erft dan weer de ruim 45 bunder met de boerderij van voorheen Jan Langeveld aan de westkant van de Droogmakerij.

Een dochter van Petrus Martinus erft ruim 13 bunder die recht voor de brug over de Zweth zijn gelegen. Zij is de weduwe van Henricus Hoppe, brander te Schiedam.

Inmiddels was eind 1857 de Droogmakerij een zelfstandige polder geworden. Wel moesten de ingelanden blijven bijdragen in de polderlasten van de Woudse polder. Verder veranderde er eigenlijk niets. Er werd zelfs geen polderbestuur gevormd, dat was namelijk pas verplicht als er zes of meer ingelanden waren. Aangezien de familie Hoek met de familie Persoon vrijwel de gehele Droogmakerij in hun bezit hadden, was het beheer een onderonsje tussen deze twee families.

Bij Koninklijk Besluit van 4 januari 1858 wordt dan vastgesteld het "Bijzonder reglement voor den Polder de Woudse Droogmakerij gemeente Hof van Delft". Maar ook dat zullen zij wel voor kennisgeving hebben aangenomen.

Overigens moet de Droogmakerij in die dagen een tamelijk verlaten oord geweest zijn. Binnen-dijks stonden slecht twee boerderijen, de woning die Cornelis P. Persoon in 1851 had laten bouwen (nu Zwethkade 3) en een deel van de oude boerderij van Jan Langeveld (nu Zwethkade 38). Op het boezemland langs de Zweth stond allen de oude boerderij van Jan Droog. De Lotsheul over het Harnas was in de loop der jaren in verval geraakt en omdat niemand het herstel wilde betalen, was deze heul ook maar gesloopt. Op de brug over de Zweth stond een hek, zodat het vee langs de Zwethkade vrij kon rondlopen.

In 1869 laat Cornelis P. Persoon zijn Wateringse korenmolen vernieuwen. Als we vandaag de dag deze trotse molen zien staan, kunnen we rustig aannemen dat Cornelis Pancras destijds de bouw voor een belangrijk deel heeft betaald met het kapitaal dat hij als veenman in de Woudse Polder had verdiend.

De families Hoek en Persoon hadden niet alleen zakelijk met elkaar te maken. Zowel burgemeester Cornelis Petrus als zijn broer Petrus Josephus waren getrouwd met een dochter van korenmolenaar Persoon. Bovendien was hun zus Johanna Maria getrouwd met een zoon van de korenmolenaar, de arts Petrus Persoon.

In de zijgevel van het woonhuis Zwethkade 38 is een kleine gedenksteen aangebracht waarop het jaartal 1870 voorkomt, plus de initialen van P.C. Hoek en naar wij mogen aannemen van Pieter Kuypers en Adrianus Griffijn. Kuypers woonde al sinds 1855 als pachter op deze woning en

Griffijn was waarschijnlijk zijn knecht. De bedoeling van het steentje is niet geheel duidelijk, maar waarschijnlijk is de boerderij in dat jaar verbouwd en gedeeltelijk vernieuwd.

Het bestuur van de Droogmakerij is intussen nog steeds een aangelegenheid van de families Hoek en Persoon. In 1884 dreigt daar toch verandering in te komen, want in dat jaar verschijnt er in de Delftsche Courant van 11 juli een advertentie waarin de openbare verkoping wordt aangekondigd van een kapitale Bouwmanswoning met "uitmuntend" wei-, bouw- en vlietland plus twee arbeiderswoningen, tezamen groot ruim 46 ha. Het geheel is verdeeld in acht percelen en gelegen in de Woudsche Polder langs de Zweth in de gemeente Hof van Delft. (Het betreft hier de oude boerderij van Jan Langeveld, nu dus Zwethkade 38).

Openbare vrijwillige verkoping

Ten overstaan van de Notarissen Mr. B. VAN BERCKEL, te Delft, en H. W. METMAN, te Wateringen, zal bij veiling op *Donderdag 24 Juli 1884* en bij afslag op *Donderdag den 31 dier maand*, telkens des voormiddags 11 ure, in het Venduhuis der Notarissen, aan de Voorstraat te Delft, in het openbaar worden verkocht:

Eene **kapitale BOUWMANSWONING**, gemerkt n°. 25, bevattende ruim woonhuis, groote koeien- en paardenstalling en dorschvloer; voorts drie schuren, vier hooi- of korenbergen, erf of werf, tuin en boomgaard, en onderscheidene stukken uitmuntend **WEI-, BOUW- en VLIETLAND**, gedeelten **Watering** en **twee Arbeiderswoningen** met **Erven** en **Tuintjes**, te zamen groot ruim 46 hectaren, alles annex elkander gelegen, gedeeltelijk aan het Zwetwater, in den Woudschen polder, gemeente Hof van Delft; kadaster sectie A nos. 310, 311, 315, 318, 322, 347 à 349, 416 à 418, 422 en 433 à 438, 525, 551, 554, 555, 582 à 585, 588 à 591, 594 à 597, 599 à 601, 480 à 488, 491 à 496, 535 en 598.

Te zamen aangeslagen:

In de Grondbelasting tot f 415.92.

In Delflands Sluisgeld tot f 5.- per hectare.

En in het Molengeld tot f 7.- per hectare.

Te aanvaarden: het Bouwland bij het onthlooten der schoof in dezen jare; het Wei- en Vlietland op Kerstmis 1884, en de Bouwmanswoning c. a., alsmede de arbeiderswoningen op 1 Mei 1885.

De verkoop zal plaats hebben in 8 percelen, in het breede bij biljetten en notitieboekjes beschreven; combinaties der percelen, na afzonderlijke veiling en afslag worden voorbehouden. — Voor nadere inlichtingen vervoeg men zich ten kantore van een der bovengenoemde Notarissen.

De advertentie in de Delftsche Courant van 11 juli 1884.

Foto Gemeentearchief Delft.

Op deze verkoping, gehouden in het Venduhuis der Notarissen aan de Voorstraat te Delft, worden de acht percelen in bod gezet, waarna op 30 juli de afslag volgt.

Een perceel van ongeveer 10 ha gelegen langs de westgrens der droogmakerij wordt dan aangekocht door Michiel van Zeyl, bouwman onder Wateringen.

Het perceel daarnaast, groot bijna 8 ha, wordt aangekocht door Bakker Arie de Groot uit Wateringen, samen met Petrus C. Niekerk, koopman te 's-Gravenzande.

Daarnaast liggen drie percelen, waaronder de bouwmanswoning, samen groot ongeveer 20 ha. Dit wordt aangekocht door een broer van de verkopers, Petrus Josephus Hoek, grondeigenaar te Wateringen.

Johannes Noordam, bouwman te Hof van Delft, koopt het perceel daarnaast, groot 7 ha.

De twee arbeiderswoningen in de voormalige boerderij van Jan Droog worden aangekocht door één der bewoners, Johannes Bellekom. Hij woonde er al sinds 1866.

Volledigheidshalve zij vermeld dat op een perceel vlietland geen aanvaardbaar bod werd uitgebracht.

De bouwmanswoning met ongeveer 30 ha wei- of bouwland werd verkocht voor f 27.800,-. Het andere wei- of bouwland ging weg voor ongeveer f 900,- per ha.

Uit de bij de verkoping behorende stukken komen enkele interessante details naar voren. Zo

blijkt dat er destijds in de Droogmakerij koolzaad werd verbouwd. Ook is er sprake van braakland, wat betekende dat het bouwland op gezette tijden een jaar braak bleef liggen. Het daarna weer ploegen en inzaaien met koolzaad werd braken genoemd.

De gehouden verkoping heeft tot gevolg dat het aantal stemgerechtigde ingelanden op zes is gekomen. Dat betekent dat er volgens het Algemeen Polder Reglement een gekozen bestuur moet komen. Intussen was Petrus Josephus Hoek ook eigenaar geworden van de bouwmanswoning die zijn schoonvader Cornelis P. Persoon in 1851 had laten bouwen en van de bijbe-

horende 30 ha land. Hij is dan met een bezit van ruim 50 ha verreweg de grootste ingeland en ziet kans om de instelling van een gekozen bestuur voorlopig te blokkeren. Hij heeft daar wel een goede reden voor, want volgens het Polder Reglement is het aantal stemmen dat een ingeland kan uitbrengen op grond van het aantal ha dat hij in bezit heeft, aan een maximum gebonden. Hierdoor zou hij een belangrijk deel van zijn macht als grootste ingeland moeten prijsgeven en daar zat Petrus Josephus kennelijk niet op te wachten.

In 1884 laat de familie Hoppe een boerderij bouwen op hun bezit recht voor de brug over de Zweth. Hun pachter wordt J.G. Zaat.

In 1885 vertrekt Petrus Kuypers als pachter van de bouwmanswoning die Petrus J. Hoek in 1884 had aangekocht. Zijn opvolger is Adrianus Gijsbertus Griffijn uit Wateringen.

In 1886 komt ook op de andere bouwmanswoning van Petrus J. Hoek een nieuwe pachter. Johannes van der Loos die daar sinds 1851 had geboerd, vertrekt en Petrus Theodorus Josephus Hoek volgt hem op. Hij komt van Wateringen en is dan pas 22 jaar.

In deze jaren is de manier waarop de Droogmakerij wordt bestuurd nog steeds niet in overeenstemming met wat daarover is voorgeschreven in het Polderreglement van 1858. Er moet wel een zekere vorm van samenwerking zijn geweest, want ieder jaar moest de hoogte van het molengeld ofwel de polderlasten worden vastgesteld en de verschuldigde bedragen worden geïnd. Ook het onderhoud van de molen was een zaak van gezamenlijk belang.

Uit de schaarse archiefgegevens van die tijd blijkt wel dat de samenwerking tussen Petrus J. Hoek en zijn mede-ingelanden niet bepaald ideaal te noemen was. Deze situatie duurt nog voort tot eind december 1892. Dan vinden de ingelanden dat er eindelijk eens orde op zaken gesteld moeten worden. Bakker Arie de Groot schrijft dan mede namens de andere ingelanden een brief naar de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland en vraagt wat zij met die lastige Petrus J. Hoek aanmoeten.

De Gedeputeerden weten kennelijk ook niet goed raad met het geval, want het duurt tot december 1893 voordat Arie de Groot en de anderen antwoord krijgen.

In dat schrijven worden zij dan min of meer nadrukkelijk uitgenodigd om een bijeenkomst te beleggen met alle ingelanden teneinde een vergadering voor te bereiden waarin op de in het Polderreglement voorgeschreven wijze een bestuur zal worden gekozen.

De ingelanden laten er geen gras over groeien en reeds op 12 januari 1894 komen zij onder leiding van P.A. Hofstede bijeen. Zij besluiten dat de eerste officiële vergadering van de stemgerechtigde ingelanden der droogmakerij zal plaats hebben op 26 januari 1894. Vanaf deze bijeenkomst zijn er notulen gemaakt. De betreffende notulenboeken berusten in het archief van Delfland.

Op de vastgestelde datum komen de ingelanden bijeen, weer onder leiding van P.A. Hofstede. Het eerste wat moet gebeuren is het kiezen van een voorzitter en twee bestuursleden. Aan de hand van het gaarderboek wordt het aantal stemmen vastgesteld dat iedere ingeland mag uitbrengen en zij komen dan tot de volgende opstelling:

Petrus Hoek	met ongeveer 50 bunder	21 stemmen ¹
H. Hoppe	met ongeveer 13 bunder	13 stemmen
A. de Groot	met ongeveer 9 bunder	9 stemmen
Wed. J. Noordam	met ongeveer 7 bunder	7 stemmen
W. van Zeijl	met ongeveer 3 bunder	3 stemmen
L. van Zeijl	met ongeveer 1 bunder	1 stem
P.A. Hofstede	met ongeveer 1 bunder	1 stem
Stichting de Drevon	met ongeveer 1 bunder	1 stem

Maximaal dus 56 stemmen

¹ Volgens het polderreglement is het aantal uit te brengen stemmen aan een maximum gebonden, in dit geval is dat 21 stemmen.

J.G. Zaat heeft als pachter een volmacht van H. Hoppe en van de Wed. J. Noordam.

P.A. Hofstede wordt gekozen als voorzitter en J.G. Zaat met L. van Zeijl als leden van het bestuur.

Op 13 maart 1894 moeten de ingelanden weer ter vergadering komen. De kas is leeg en er zijn allerlei problemen met Petrus J. Hoek. Kortom het pad van het nieuwe bestuur gaat niet over rozen. Op die vergadering wordt ook de begroting voor 1894 vastgesteld. Het molengeld, nu omslag genoemd, wordt vastgesteld op *f* 10,50 per ha wat betekent aan inkomsten een bedrag van *f* 955,12. De geraamde uitgaven zijn *f* 953,- zodat er vermoedelijk een batig saldo zal zijn van *f* 2,12.

Naast de omslag van *f* 10,50 per ha voor de Droogmakerij moesten de ingelanden ook nog steeds bijdragen in de polderlasten van de Woudse Polder. Daar was de omslag in die dagen ongeveer *f* 4,50 per ha zodat het totaal aan polderlasten uitkwam op *f* 15,- per ha en dat was veel voor die tijd.

Ook werd in deze vergadering besloten om F.C. de Groot uit Wateringen aan te stellen als Secretaris-Penningmeester. Dat was ook toen al een gesalarieerde functie. Hij was een zoon van bakker Arie de Groot.

Ondanks alle problemen had de Droogmakerij met het instellen van een gekozen bestuur weer een mijlpaal bereikt in haar geschiedenis. En hoewel een mijlpaal altijd staat langs de weg en niet aan het eind daarvan, is het toch een goede gelegenheid om de geschiedschrijving van de Woudse Droogmakerij mee te besluiten.

Rest ons nog te vermelden dat de Stichting de Drevon, de door haar rond 1830 in de veenderij aangekochte grond onlangs van de hand heeft gedaan. En hiermede is wat de Droogmakerij betreft ook de Stichting de Drevon geschiedenis geworden.

Register van persoonsnamen

Ammerlaan, Dirk	24	Kooij, Jacob Grabel van der	24
Ammerlaan, Jan	24, 25		
Ammerlaan, J.D.	33		
Bellekom, Johannes	42	Korpershoek, Pieter	24
Berg, Arie van der	36	Kuypers, Pieter (Petrus)	41, 43
Berg JZn., Jacobus Petrus van den	28, 32, 33, 36	Landmeter, Jacob	25
Berkelaar, Ary	21	Langeveld JZn., Jan	21, 22, 28, 40, 41
Blijswijk, wed. van	36	Leeuwen, Leendert van	28
Breur, Jan	24	Leeuwen, Martinus van	28
		Loomans	36
Dielwaert, Carel	22	Loos, Johannes van der	40, 43
Dijkshoorn, A.P.	25, 33		
Drevon-Dutry, Johanna Maria de	28	Machen, Chr.E.	32
Droog, Jan	21, 22, 25, 27, 41, 42	Murray, Gijsbert Gerard	28
Enthoven, fa.	33	Nicola, George Carel	22, 25
		Niekerk, Petrus C.	42
Griffijn, Adrianus Gijsbertus	41, 43	Noordam, wed. J.	44
Groenewegen, Bruno	33, 36	Noordam, Johannes	42
Groot, Arie de	42, 43, 44		
Groot, F.C. de	44	Palm, Gerrit	24
Groot, Jan Willem de	32, 33	Persoon, Cornelis Pancras	28, 33, 39, 40, 41, 42
		Persoon, Hubertus Cornelis	40
Haket, wed.	22	Persoon, Petrus	41
Hoek, Johanna Maria	41	Planke, Sijmen	33
Hoek, Petrus Josephus	42, 43, 44		
Hoek, Petrus Martinus	33, 39, 40, 41	Schram, C.	36
Hoek, Cornelis Petrus	28, 33, 39, 40, 41	Tempel, Arie	28
		Tukker, Maria	32
Hoekwater, C.	33		
Hoeven, Pieter Cornelis van der	25	Vernée, notaris	39
Hofstede, P.A.	43, 44	Veth, Bastiaan	36
Hogendorp, Willem van	24	Volk, Jacob	28
Hoppe, H.	43, 44	Vredenburg, van	21
Hoppe, Henricus	41	Vree, Cornelis van der	25
Jutte, J.	36	Zaat, J.G.	43, 44
		Zeijl, L. van	44
Kest Wittens,		Zeijl, W. van	44
Mr. Cornelis Gerardus van der	21, 22	Zeyl, Michiel van	42

Bronnen

- Gemeentearchief Delft O.R.A. Hof van Delft.
Notulen van de municipaliteit van Hof van Delft,
1803-1806.
- Archief Hoogheemraadschap van Delfland O.A.D. Nrs. 4827-4838
Archief Woudse Polder.

Literatuur

- Bern. van den Gulik, Geschiedenis van Wateringen en Kwintsheul, 1987.
- G. Ottevanger e.a., Molens, gemalen en andere waterstaatkundige elementen in Midden-Delfland, Den Haag 1985.
- F.C. Groen, De Hoeken en hun huizen. Jaarverslag 1993, Historische Werkgroep Oud-Wateringen en Kwintsheul.
- Th. F.J.A. Dolk, Geschiedenis van het Hoogheemraadschap Delfland, 1939.
- J.P. Winsemius, De Zeven Ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland, Delft 1962.